

Adam Redzik

Wydział Prawa Uniwersytetu Lwowskiego w okresie Drugiej Rzeczypospolitej i w czasie II wojny światowej

---

Prace Komisji Historii Nauki Polskiej Akademii Umiejętności 10, 111-152

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Adam REDZIK

WYDZIAŁ PRAWA UNIWERSYTETU LWOWSKIEGO W OKRESIE DRUGIEJ RZECZYPOSPOLITEJ I W CZASIE II WOJNY ŚWIATOWEJ – WYBRANE ZAGADNIENIA

Wydział Prawa Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie (dalej: UJK) był najsilniejszym naukowym centrum myśli jurystycznej w Polsce międzywojennej. Potwierdzają to nie tylko publikacje oraz udział przedstawicieli lwowskiej jurysprudencji w ogólnopolskim i międzynarodowym życiu naukowym, ale i wkład środowiska lwowskiego w dzieło Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej. Nazwiska takie, jak Juliusz Makarewicz, Ernest Till, Roman Longchamps de Berier, Maurycy Allerhand, Kazimierz Przybyłowski, Aleksander Doliński, czy Edward Dubanowicz i Ludwik Ehrlich są rozpoznawalne. Tym bardziej znane są postaci znakomitych historyków prawa, jak Oswald Balzer, Przemysław Dąbkowski czy Władysław Abraham (który był również znakomitym kanonistą), oraz ekonomistów, jak Stanisław Głabiński i Stanisław Grabski. Nieznane natomiast pozostają dzieje ośrodka naukowego, który jednoczył te wybitne umysły i stwarzał możliwości kształtowania się wokół nich prawniczych szkół naukowych¹. Szczególnie mało wiemy o historii uniwersytetu, a przede wszystkim

---

¹ W 2007 roku, już po wygłoszeniu niniejszego referatu, ukazała się książka Jana Drausa pt. *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie 1918–1946. Portret kresowej uczelni* (Kraków 2007). Autor potraktował marginalnie międzywojenne dzieje uczelni (poświęcił im 57 stron, podczas gdy książka ma ponad 300) oraz informacje o wkładzie uczonych z nią związanych w rozwój nauki. W odniesieniu do Wydziału Prawa UJK praca zawiera przemilczenia i błędy (np. nie wspomniano o wielu uczonych, w tym również wybitnych, jak Stanisław Starzyński, Aleksander Doliński czy Ernest Till); rec. „Rocznik Lwowski” 2007, s. 237–249; w 2009 r. ukazała się moja książka *Prawo prywatne na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie* (Warszawa 2009).

kim Wydziału Prawa w latach 1894–1939 (a więc od wydania fundamentalnego opracowania Ludwika Finkla i Stanisława Starzyńskiego pt. *Historia Uniwersytetu Lwowskiego*²) po wybuch II wojny światowej.

Celem niniejszego referatu jest przedstawienie Wydziału Prawa UJK w tytułowym czasokresie. W związku z mnogością zagadnień, jakie można byłoby przy tej okazji podjąć, wypada temat nieco ograniczyć. Skupimy się na samym wydziale, jego strukturze (liczbie katedr i rodzajów studiów specjalistycznych), miejscu w uniwersytecie, podstawach prawnych, programach nauczania, ale nade wszystko podejmiemy próbę prezentacji kadry naukowej. Pominięta zostanie natomiast kwestia liczebności i pochodzenia studentów, w tym także ciekawe zagadnienie organizacji studenckich³. Bardzo ogólnie potraktujemy też okres II wojny światowej, gdyż został on obszernie przedstawiony w opublikowanej na początku 2006 r. książce⁴.

Wydział Prawa w Strukturze Uniwersytetu Jana Kazimierza

Nazwa „Uniwersytet Jana Kazimierza” nadana została wszechnicy lwowskiej w 1919 r. i używana była do 18 października 1939 r., tj. do usunięcia ze stanowiska ostatniego polskiego rektora UJK, prof. Romana Longchamps de Berier, choć oficjalnie została zmieniona 1 grudnia 1939 r. Posługiwano się nią też w dydaktycznej działalności konspiracyjnej lat 1941–1945, kiedy to działał Tajny UJK.

W poniższych rozważaniach przez UJK rozumiemy Uniwersytet Lwowski w okresie międzywojennym, do okresu wcześniejszego stosujemy zaś nazwę „Uniwersytet Lwowski” (dalej: UL), a do okresu 1941–1946 – „Tajny UJK”.

W okresie II RP, podobnie jak i ostatnim okresie istnienia monarchii habsburskiej, najwyższą władzą UJK był Senat Akademicki, zaś najwyższym reprezentantem uczelni, sprawującym swoistą „władzę wykonawczą” – rektor. Wynikało to jednoznacznie z treści obydwu międzywojennych ustaw o szkołach akademickich (z 1920⁵ i 1933 r.⁶) oraz ze statutów uniwersyteckich. Jako ciekawostkę wypada przypomnieć, że podobnie jak dziś, rektora obowiązywał w czasie uroczystości specjalny strój w postaci togi rektorskiej oraz łańcucha rektorskiego

---

² L. Finkel, S. Starzyński, *Historia Uniwersytetu Lwowskiego*, cz. 1–2, Lwów 1894.

³ O studentach prawa w UJK piszę dość obszernie w pracy: *Wydział Prawa Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1939–1946*, Lublin 2006, s. 68–87, zaś o organizacjach studenckich, szczególnie tych o profilu politycznym pisze J. Draus, *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie 1918–1946. Portret kresowej uczelni*, s. 49–63.

⁴ Na temat Wydziału Prawa Uniwersytetu Lwowskiego w latach II wojny światowej napisałem w latach 2001–2005 obszerne opracowanie źródłowe. Zob. A. Redzik, *Wydział Prawa Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1939–1946*, Lublin 2006.

⁵ Ustawa z dnia 13 lipca 1920 r. – *Szkoły akademickie*. Dz. U. 1920, Nr 72, poz. 494.

⁶ Ustawa z dnia 15 marca 1933 r. – *Szkoły akademickie*. Dz.U. 1933, Nr 29, poz. 247.

z berłem. Te atrybuty władzy rektorskiej zostały na początku II RP odtworzone – po tym jak zaginęły w czasie I wojny światowej⁷.

W okresie od 1894 do 1918 r. sześciu przedstawicieli Wydziału Prawa piastowało godność rektora (Oswald Balzer, Władysław Abraham, Władysław Ochenskowski, Feliks Szczęsny Gryziecki, Stanisław Głąbiński i Stanisław Starzyński), a w okresie międzywojennym pięciu (Alfred Halban, Juliusz Makarewicz, Leon Piniński, Kamil Stefko i Roman Longchamps de Berier).

Pierwszym w okresie II Rzeczypospolitej rektorem UJK, wybranym jeszcze według prawa austro-węgierskiego, był profesor Wydziału Prawa i Umiejętności Politycznych⁸ UJK Alfred Halban, który piastował godność rektorską w roku akademickim 1919/20. Był on jednocześnie posłem do Sejmu Ustawodawczego, dzięki czemu w znacznym stopniu przyczynił się do pozyskania przez Uniwersytet Lwowski budynków byłego Sejmu Krajowego⁹. Drugim rektorem prawnikiem był Juliusz Makarewicz piastujący godność rektorską w roku 1923/24, kolejnym – Leon Piniński (w roku 1928/29).

W roku akademickim 1933/34 czynności rektorskie sprawował, wybrany na prorektora Kamil Stefko, któremu powierzono je po tym, jak ujawniła się śmiertelna choroba prof. Henryka Halbana, tj. na jesieni 1933 r.¹⁰

Z wyborami rektorskimi 1933 r. wiąże się historia mająca związek z konfliktem z Ministerstwem WRiOP. Otóż po reformie Jędrzejewicza i wejściu w życie ustawy o szkołach akademickich z 1933 r. wybór rektora miał zatwierdzać Minister WRiOP. W 1933 r. wybranego przez delegatów rektorem prof. Marcelego Chłamtacza Minister WRiOP nie zatwierdził. W kolejnych wyborach wyłoniono prof. Wyzd. Lek. Henryka Halloena, który wkrótce zachorował. Wówczas Minister WRiOP Janusz Jędrzejewicz powołał na pełniącego obowiązki rektora prof. Kamila Stefkę¹¹.

Ostatnim przedstawicielem Wydziału Prawa na stanowisku rektora UJK, a zarazem ostatnim polskim rektorem uczelni był prof. Roman Longchamps

---

⁷ Stare łańcuchy rektorskie i dziekańskie zostały skradzione w roku akademickim 1917/1918. Decyzję o sporządzeniu nowych podjęto już w 1920 r., ale wykonane zostały one w roku akademickim 1921/1922. Uchwałą z 12 grudnia 1921 r. Senat Akademicki UJK przyjął projekty prof. A. Szyszko-Bohusza, jednocześnie polecając mu wykonanie łańcuchów. Przekazanie ich rektorowi przez przybyłego z Krakowa prof. Szyszko-Bohusza nastąpiło w dniu 2 maja 1922 r. w obecności członków Senatu Akademickiego – Zob. *Kronika Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie za rok akademicki 1921/22, za rektoratu śp. Prof. Dra Jana Kasprowicza*, Lwów 1932, s. 33–34.

⁸ Taką nazwą posługiwał się fakultet jurydyczny UJK do 1930 r., po czym za oficjalną uznano nazwę „Wydział Prawa”.

⁹ Zob. K. W. K. [?], *Ś.p. Prof. Dr. Alfred Halban*, PPIA 1926, R. LI, s. 490–492.

¹⁰ Minister WRiOP nie zaakceptował wówczas wyboru na rektora prof. Marcelego Chłamtacza ze względów politycznych.

¹¹ B. Żongółłowicz, *Dzienniki 1930–1936*, oprac. D. Zamojska, Warszawa 2004, s. 583.

de Berier¹². Na stanowisko to wybrany został 17 czerwca 1939 r.¹³, na okres dwóch lat (1939–1941), zaś obowiązki najwyższego przedstawiciela szacownej lwowskiej uczelni Roman Longchamps de Berier objął *ex lege* 1 września 1939 r.¹⁴ i sprawował je do 18 października 1939 r., kiedy to stanowisko rektora objął Ukrainiec przybyły z Kijowa Mychajło Marczenko – nieposiadający żadnego stopnia naukowego działacz partyjny¹⁵.

Najwyższą władzą na fakultecie prawniczym była, zgodnie z ustawodawstwem austriackim oraz ustawami o szkołach akademickich z 1920 i 1933 r., rada wydziału prawa¹⁶. Stanowili ją należący do wydziału profesorowie zwyczajni i nadzwyczajni, dwaj docenci (wybierani na rok przez grono docentów wydziału), profesorowie honorowi, jeśli uprzednio byli profesorami wydziału, a także – w wyjątkowych przypadkach – inni profesorowie honorowi i profesorowie

---

¹² Wybory przeprowadzono na podstawie Rozporządzenia Ministra WRiOP z 5 maja 1933 r. – o wyborze rektora i prorektora w państwowych szkołach akademickich, Dz. Urz. Min. WRiOP 1933, Nr 4, poz. 90.

¹³ AAN, zesp. Min. WRiOP, sygn. 4026, k. 6. Na temat przebiegu wyborów rektora zob. E. Rybka, *Fragment wspomnień*. W: J. Złotorzycka, *Szkice z życia Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie*, „Analecta” 2000, nr 1, s. 264–265. Wybory zostały zatwierdzone przez Prezydenta RP 30 czerwca 1939 r. ALNUIF, f. R – 119, op 1, spr. 102, k. 61 – Pismo z Ministra WRiOP z dnia 6 lipca 1939 r.

¹⁴ Niektórzy autorzy piszą, iż Roman Longchamps de Berier nie objął stanowiska rektora z powodu wybuchu wojny (G. Mazur, J. Węgierski, *Konspiracja lwowska...*, s. 39), co nie jest prawdą. Błędne jest też twierdzenie, że Longchamps de Berier był rektorem „od 17 czerwca do 16 października 1939 r.”, jak podaje Jan Draus (*Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie 1918–1946*, s. 26, przyp. 56). Uznawanie za decydującą nominację Marczenki na rektora Uniwersytetu Lwowskiego wydaną przez nieuprawniony do tego organ, co nastąpiło 16 lub 17 października, jest niestosowne i błędne, gdyż Polska nie uznawała za obowiązujące aktów państw okupantów (zob. Dekret Prezydenta RP z 30 listopada 1939 r. – *Nieważność aktów prawnych władz okupacyjnych*, Dz.U. 1939, Nr 102, poz. 1006). Zatem nominacja Marczenki na gruncie prawa międzynarodowego była nieważna, bo wydana przez organa państwa obcego, nie posiadającego do tego legitymacji. W takiej sytuacji możemy mówić o faktycznym przejęciu zarządu nad uniwersytetem, co nastąpiło 18 października 1939 r.

¹⁵ Szerzej A. Redzik, *Wydział Prawa Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1939–1946*, s. 138.

¹⁶ Przed 1920 r. odpowiednikiem Rady Wydziału było „Grono Profesorów”. W skład Grona Profesorskiego wchodziłi wszyscy profesorowie zwyczajni, nadzwyczajni i honorowi oraz dwóch delegatów wybranych z grona docentów prywatnych. *Gesetz vom 27 April 1873 – betreffend die Organisation der akademischen Behörden*. W: L. Beck von Mannagetta, K. von Kelle, *Die österreichischen Universitätsgesetze...*, s. 23–30, § 5.

Tabela 1. Rektorzy, prorektorzy i zastępcy prorektorów Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1894–1939¹⁷

Rok akad.	Rektorzy	Prorektorzy	Zastępcy Prorektora
1894/95	Tadeusz Wojciechowski – WF	Ludwik Ćwikliński	Stanowisko powstało w 1920 r. na mocy ustawy o szkołach akademickich
1895/96	Oswald Balzer – WP	Tadeusz Wojciechowski	
1896/97	ks. Józef Komarnicki – WT	Oswald Balzer	
1897/98	Antoni Rehman – WF	ks. Józef Komarnicki	
1898/99	Henryk Kadyi – WL	Antoni Rehman	
1899/1900	Władysław Abraham – WP	Henryk Kadyi	
1900/01	ks. Józef Bilczewski (do XI 1900) – WT Bronisław Kruczkiewicz (od 30 XI 1900) – WF	Władysław Abraham	
1901/02	Ludwik Rydygier – WL	Bronisław Kruczkiewicz	
1902/03	Władysław Ochenkowski – WP	Ludwik Rydygier	
1903/04	ks. Jan Fijałek – WT	Władysław Ochenkowski	
1904/05	Antoni Kalina (nie objął stanowiska) Józef Puzyna (od 29 X 1904) – WF	ks. Jan Fijałek	
1905/06	Antoni Gluziński – WL	Józef Puzyna	
1906/07	Feliks Szczęsny Gryziecki – WP	Antoni Gluziński	
1907/08	Bronisław Dembiński – WF	Feliks Szczęsny Gryziecki	
1908/09	Antoni Mars – WL	Bronisław Dembiński	
1909/10	Stanisław Głabiński – WP	Antoni Mars	
1910/11	ks. Błażej Jaszowski – WT	Stanisław Głabiński	
1911/12	Ludwik Finkel – WF	ks Błażej Jaszowski	
1912/13	Adolf Beck – WL	Ludwik Finkel	
1913/14	Stanisław Starzyński – WP	Adolf Beck	
1914/15	Kazimierz Twardowski ¹⁸ – WF	Stanisław Starzyński	
1915/16	Kazimierz Twardowski – WF	Błażej Jaszowski	
1916/17	Kazimierz Twardowski – WF	Błażej Jaszowski	
1917/18	Kazimierz Wais – WT	Kazimierz Twardowski	
1918/19	Antoni Jurasz – WL	Kazimierz Wais	
1919/20	Alfred Halban – WP	Kazimierz Wais	
1920/21	Emanuel Machek – WL	Alfred Halban	Włodzimierz Sieradzki
1921/22	Jan Kasprowicz – WF	Emanuel Machek	Edmund Bulanda
1922/23	Stanisław Narajewski – WT	Jan Kasprowicz	Edmund Bulanda
1923/24	Juliusz Makarewicz – WP	Stanisław Narajewski	Zbigniew Pazdro
1924/25	Włodzimierz Sieradzki – WL	Juliusz Makarewicz	Henryk Halban

¹⁷ W związku z brakiem w dotychczasowej literaturze informacji o rektorach Uniwersytetu Lwowskiego od 1894 r., tabela obejmuje tak szeroki okres, a jednocześnie ukazuje profesorów Wydziału Prawa sprawujących tę godność.

¹⁸ W związku z inwazją rosyjską i nieobecnością we Lwowie Twardowskiego czynności rektora sprawował Adolf Beck.

1925/26	Edward Porębowicz – WH	Włodzimierz Sieradzki	Kazimierz Twardowski – I-II tr. Henryk Halban – III tr.
1926/27	Józef Siemiradzki – WMP	Edward Porębowicz	Wojciech Rogala
1927/28	Adam Gerstmann – WT	Józef Siemiradzki	Edmund Bulanda
1928/29	Leon Piniński – WP	Adam Gerstmann	Edmund Bulanda
1929/30	Hilary Schramm – WL	Leon Piniński	Edmund Bulanda
1930/31	Stanisław Witkowski – WH	Hilary Schramm	Edmund Bulanda
1931/32	Seweryn Krzemieniewski – WMP	Stanisław Witkowski	Edmund Bulanda
1932/33	Adam Gerstmann – WT	Seweryn Krzemieniewski	
1933/34	Henryk Halban ¹⁹ – WL Kamil Stefko – WP	Kamil Stefko	Teofil Zalewski
1934/35	Jan Czekanowski – WH	Roman Longchamps de Berier	Aleksy Klawek
1935/36	Jan Czekanowski – WH	Roman Longchamps de Berier	Włodzimierz Sieradzki
1936/37	Stanisław Kulczyński – WMP	Roman Longchamps de Berier	Włodzimierz Koskowski
1937/38	Stanisław Kulczyński ²⁰ – WMP	Roman Longchamps de Berier	Witold Nowicki
1938/39	Edmund Bulanda ²¹ – WH	Piotr Stach	Witold Nowicki
1939/40	Roman Longchamps de Berier²²	Piotr Stach	

Legenda: WT – Wydział Teologii, WP – Wydział Prawa, WF – Wydział Filozofii, WL – Wydział Lekarski, WH – Wydział Humanistyczny, WMP – Wydział Matematyczno-Przyrodniczy. Tustym drukiem zaznaczono przedstawicieli Wydziału Prawa.

Źródło: *Protokoły z posiedzeń Senatu Akademickiego za lata 1894–1939 – w DALO; Składy Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie za lata 1894–1938/39; Kroniki Uniwersytetu Lwowskiego [do 1930 r. – niekompletne].*

z innego wydziału prowadzący zajęcia również na wydziale prawa²³. Posiedzenia rad wydziałowych zwoływał dziekan. Przyjęło się, że odbywały się one co

¹⁹ Henryk Halban zaraz po objęciu stanowiska ciężko zachorował i zmarł 13 grudnia 1933 r. Czynności rektora niemal przez całą kadencję sprawował Kamil Stefko.

²⁰ Zrezygnował z funkcji rektora 7 stycznia 1938 r. – po wystąpieniach antysemickich. Funkcję rektora sprawował wówczas przez krótko Roman Longchamps de Berier.

²¹ Rektorem został wybrany 25 lutego 1938 r.

²² Funkcję swą pełnił do 18 października 1939 r., kiedy to rektorem uniwersytetu mianowany został Mychajło Marczenko.

²³ W myśl art. 31 ustawy z 1920 r. „radę każdego wydziału stanowią należący do wydziału profesorowie zwyczajni i nadzwyczajni tudzież dwaj docenci wybierani na rok przez grono docentów wydziału. Docenci, będący członkami rady, mają na posiedzeniach taki sam głos, jak inni członkowie rady. Nadto do rady wydziałowej należą ci profesorowie honorowi, którzy jako profesorowie zwyczajni lub nadzwyczajni, należeli do rady, zanim zostali profesorami honorowymi, a wreszcie rada wydziałowa ma prawo powoływać do swojego grona na rok także profesorów z innych wydziałów, wykładających na

najmniej raz w miesiącu. Na ogół w ciągu roku akademickiego miało miejsce około 10 stałych posiedzeń rady wydziału. Przewidziane były też posiedzenia nadzwyczajne, które odbywały się zawsze po śmierci profesora członka lub byłego członka wydziału, a także z innych ważnych powodów.

Zakres działania rady wydziałowej był dość szeroki, ale mogła ona część swoich uprawnień przekazać dziekanowi. Np. w 1921 r. Rada Wydziału Prawa UJK przekazała dziekanowi prof. Aleksandrowi Dolińskiemu uprawnienia, takie jak dopuszczanie studentów do egzaminów czy zezwalanie na spóźniony wpis²⁴.

Zgodnie z ustawą o szkołach akademickich z 1920 r. dziekan posiadał takie same stanowisko wobec wydziału i jego rady jak rektor wobec całej szkoły i senatu (art. 37). Do jego podstawowych obowiązków należał nadzór nad wpisami studentów i wolnych słuchaczy, nad tokiem ich studiów oraz nad sposobem odbywania egzaminów²⁵.

W myśl tejże ustawy dziekanem mógł zostać profesor zwyczajny, nadzwyczajny lub honorowy należący do rady wydziału. Wyboru dziekana dokonywała rada wydziałowa w miesiącu czerwcu, a urządowanie nowy dziekan obejmował na dwa tygodnie przed rozpoczęciem roku akademickiego, czyli ok. 15 września, zaś obowiązki swe pełnił przez rok²⁶. Z kolei ustawa z 1933 r. stwierdzała, że dziekana wybiera rada wydziałowa zwykłą większością głosów spośród profesorów zwyczajnych lub nadzwyczajnych²⁷, a stanowisko swe obejmuje on z mocy prawa 1 września. W obydwu ustawach przewidziano możliwość ponownego wyboru dziekana. Pomocą dziekanowi służył prodziekan, którym zostawał ustępujący dziekan, co przyczyniało się dodatnio do ciągłości w sprawowaniu władzy²⁸. Obydwie ustawy przewidywały też możliwość wyznaczenia przez radę wydziałową zastępcy prodziekana – w razie takiej potrzeby²⁹. Według ustawy

---

danym wydziale, oraz profesorów honorowych, którzy przedtem nie byli członkami rady wydziałowej. Przewodniczącym rady wydziałowej jest dziekan wydziału”.

²⁴ DALO. f. 26, op. 6, spr. 9191, k. 11v.

²⁵ Do obowiązków dziekana należało: zwoływanie posiedzeń rady wydziałowej i kierowanie jej obradami, udzielanie jednotygodniowych urlopów profesorom i docentom, którzy ogłosili wykłady, przyjmowanie studentów na wydział oraz prowadzenie ich spisu i wykazu studiów, wyznaczenie terminów egzaminacyjnych i przewodniczenie komisji egzaminów doktorskich, składanie senatowi akademickiemu pod koniec roku obszernego sprawozdania z działalności wydziału (art. 39 ustawy z 1920 r.).

²⁶ Ustawa z dnia 13 lipca 1920 r. – o szkołach akademickich..., art. 38.

²⁷ Dziekanem nie mógł zostać profesor honorowy.

²⁸ Zarówno art. 40 ustawy z 1920 r., jak i odpowiadający mu art. 19 ustawy z 1933 r. stanowiły, że zastępcą dziekana jest prodziekan, którym zostaje dziekan ustępujący. W ustawie z 1933 r. przewidziano, że gdyby ustępujący dziekan zrzekł się stanowiska prodziekana lub gdyby zrezygnował w ciągu urzędowania, rada wydziałowa dokonywała wyboru prodziekana.

²⁹ Zob. Ustawa z dnia 13 lipca 1920 r. – o szkołach akademickich..., art. 40 i ustawa z 15 marca 1933 r. – o szkołach akademickich..., art. 19.

z 1933 r. wyboru zastępcy prodziekana dokonywała rada wydziałowa spośród profesorów zwyczajnych i nadzwyczajnych³⁰.

Tabela 2. Dziekani Wydziału Prawa Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1894–1939

Rok akademicki	Dziekani	Prodziekani	Delegaci Wydziału do Senatu	Zastępca prodziekana
1894/95	Szczęśny Gryziecki	Władysław Abraham	Władysław Ochenkowski	Możliwość powołania zastępcy prodziekana dawała ustawa o szkołach akademickich z 1920 r.
1895/96	Stanisław Starzyński	Szczęśny Gryziecki	Władysław Ochenkowski	
1896/97	Gustaw Roszkowski	Stanisław Starzyński	Władysław Ochenkowski	
1897/98	Władysław Ochenkowski	Gustaw Roszkowski	Ernest Till	
1898/99	Piotr Stebelski	Władysław Ochenkowski	Ernest Till	
1899/1900	Stanisław Głabiński	Piotr Stebelski	Ernest Till	
1900/01	Tadeusz Pilat	Stanisław Głabiński	Stanisław Starzyński	
1901/02	August Balasits	Tadeusz Pilat	Stanisław Starzyński	
1902/03	Aleksander Janowicz	August Balasits	Stanisław Starzyński	
1903/04	Stanisław Szachowski	Aleksander Janowicz	Stanisław Głabiński	
1904/05	Szczęśny Gryziecki	Stanisław Szachowski	Stanisław Głabiński	
1905/06	Marceli Chlamtacz	Szczęśny Gryziecki	Stanisław Głabiński	
1906/07	Ernest Till	Marceli Chlamtacz	Aleksander Doliński	
1907/08	Alfred Halban	Ernest Till	Aleksander Doliński	
1908/09	Ignacy Koschembahr-Lyskowski	Alfred Halban	Aleksander Doliński	
1909/10	Juliusz Makarewicz	Ignacy Koschembahr-Lyskowski	Marceli Chlamtacz	
1910/11	Stanisław Grabski	Juliusz Makarewicz	Marceli Chlamtacz	
1911/12	Aleksander Doliński	Stanisław Grabski	Marceli Chlamtacz	
1912/13	Oswald Balzer	Aleksander Doliński	Ignacy Koschembahr-Lyskowski	
1913/14	August Bálásits	Oswald Balzer	Ignacy Koschembahr-Lyskowski	
1914/15	Władysław Abraham ³¹	August Bálásits	Ignacy Koschembahr-Lyskowski	
1915/16	Władysław Abraham ³²	Oswald Balzer	Kamil Stefko	
1916/17	Józef Buzek	Władysław Abraham	Kamil Stefko	
1917/18	Kamil Stefko	Józef Buzek	Przemysław Dąbkowski	
1918/19	Stanisław Starzyński ³³	Kamil Stefko	Przemysław Dąbkowski	
1919/20	Juliusz Makarewicz	Kamil Stefko	Aleksander Doliński	

³⁰ Od 1935 do 1939 r. zastępcą dziekana WP UJK był prof. Przemysław Dąbkowski. A. Redzik, *Wydział Prawa Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1939–1946*, s. 30.

³¹ Z powodu interwencji rosyjskiej większość profesorów opuściła Lwów. Z powodu nieobecności Władysława Abrahama funkcję dziekana wykonywał w zastępstwie Marceli Chlamtacz. – A. Beck, *Uniwersytet lwowski w czasie inwazji rosyjskiej*.

³² Prof. Abraham został powtórnie wybrany na stanowisko dziekana, a prof. Stefko na stanowisko delegata wydziału do Senatu na posiedzeniu Grona Profesorów w dniu 18 października 1915 r. – zob. DALO, f. 26, op. 6, spr. 776, k. 4, 8–8v.

³³ Stanisław Starzyński zrezygnował z pełnienia funkcji dziekana na posiedzeniu Rady Wydziału w dniu 24 marca 1919 r. Obowiązki dziekana powierzono wówczas prodziekanowi Kamilowi Stefko – DALO, f. 26, op. 6, spr. 889, protokół z dnia 24 kwietnia 1919 r.

1920/21	Przemysław Dąbkowski	Juliusz Makarewicz	Aleksander Doliński	-----
1921/22	Aleksander Doliński	Przemysław Dąbkowski	Zbigniew Pazdro	-----
1922/23	Zbigniew Pazdro	Aleksander Doliński	R. Longchamps de Berier	-----
1923/24	Roman Longchamps de Berier	Zbigniew Pazdro	Aleksander Doliński	-----
1924/25	Zbigniew Pazdro ³⁴	Roman Longchamps de Berier	Ludwik Ehrlich	-----
1925/26	Przemysław Dąbkowski	Zbigniew Pazdro	Ludwik Ehrlich	-----
1926/27	Kamil Stefko	Przemysław Dąbkowski	Ludwik Ehrlich	-----
1927/28	Kamil Stefko	Przemysław Dąbkowski	Ludwik Ehrlich	-----
1928/29	Kamil Stefko	Przemysław Dąbkowski	Ludwik Ehrlich	-----
1929/30	Roman Longchamps de Berier	Kamil Stefko	Ludwik Ehrlich	-----
1930/31	Roman Longchamps de Berier	Kamil Stefko	Ludwik Ehrlich	-----
1931/32	Roman Longchamps de Berier	Kamil Stefko	Ludwik Ehrlich	-----
1932/33	Zbigniew Pazdro	Roman Longchamps de Berier	Ludwik Ehrlich	-----
1933/34	Zbigniew Pazdro	Roman Longchamps de Berier	Ludwik Ehrlich	-----
1934/35	Ludwik Ehrlich	Zbigniew Pazdro	Kazimierz Przybyłowski	Przemysław Dąbkowski
1935/36	Ludwik Ehrlich	Zbigniew Pazdro	Kazimierz Przybyłowski	Przemysław Dąbkowski
1936/37	Ludwik Ehrlich	Zbigniew Pazdro	Kazimierz Przybyłowski	Przemysław Dąbkowski
1937/38	Kazimierz Przybyłowski	Ludwik Ehrlich	Stanisław Grabski	Przemysław Dąbkowski
1938/39	Kazimierz Przybyłowski	Ludwik Ehrlich	Stanisław Grabski	Przemysław Dąbkowski
1939/40	Kazimierz Przybyłowski ³⁵	Ludwik Ehrlich	Stanisław Grabski	Przemysław Dąbkowski

Źródło: *Protokoły z posiedzeń Rad Wydziałowych – w DALO; Składy Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie za lata 1894–1938/39; Kroniki Uniwersytetu Lwowskiego [do 1930 r. – niekompletne].*

³⁴ Zbigniew Pazdro dziekanem został po rezygnacji, dnia 14 października 1924 r., Kamila Stefki, a Ludwik Ehrlich delegatem do Senatu po rezygnacji z tej funkcji Przemysława Dąbkowskiego.

³⁵ Kazimierz Przybyłowski był dziekanem do 5 grudnia 1939 r., kiedy na stanowisko to mianowano Wołodymyra Werhanowskiego. Przybyłowski pozostał prodziekanem do 3 stycznia 1940 r. Wówczas nastąpiła reorganizacja uniwersytetu. Dziekanem Wydziału prawa został Piotr Niedbajło (Omelianowycz), a prodziekanem Wołodymyr Werhanowskyj.

Przed wejściem w życie ustawy o szkołach akademickich z 1920 r. i rozporządzenia o organizacji studiów prawniczych z tegoż roku³⁶ obowiązywało ustawodawstwo uniwersyteckie austriackie. Ramowy program studiów prawnych ustalony był przez ustawę z 20 kwietnia 1893 r. *o organizacji studiów prawnych i politycznych...*³⁷, natomiast szczegółowy zawierało Rozporządzenie Ministra Wyznań i Oświaty z dnia 24 grudnia 1893 r. – *o urzędzeniu nauk prawnych i politycznych i egzaminów rządowych teoretycznych*³⁸.

Zgodnie z § 2 wspomnianej ustawy z 1893 r. okres nauki w ramach studiów prawniczych obejmował co najmniej osiem semestrów. Studium podzielone było na trzy grupy tematyczne (prawno-historyczne, sądowe, polityczne), z których zdawało się potem tzw. rządowe egzaminy teoretyczne. Przed pierwszym egzaminem rządowym, historyczno-prawnym, należało zaliczyć co najmniej trzy pierwsze semestry poprzez zebranie podpisów od prowadzących wykłady profesorów lub docentów. Niedopuszczalne było zapisanie się na przedmioty z trzeciego lub czwartego roku, jeśli nie zdało się wcześniej egzaminu historyczno-prawnego.

Jak wspomniano, w ciągu studiów zdawano trzy egzaminy rządowe. Pomyślny wynik ze wszystkich był warunkiem uzyskania absolutorium, co wiązało się z zakończeniem studiów. Owo absolutorium było też przepustką do uzyskania stopnia doktora praw, który do wejścia w życie ustawy o szkołach akademickich z 1920 r., a w praktyce w uniwersytetach we Lwowie i Krakowie do początku lat trzydziestych otrzymywało się na podstawie trzech egzaminów państwowych, tzw. rygorozów odpowiadających tematycznie tym zdawanym podczas studiów, z tą różnicą, że rygorozu doktorskie zdawano przed inną komisją. Zdanie tych było przepustką do promocji doktorskiej, która odbywała się w uroczystej formie, a promotor występujący na dyplomach doktorskich z tego okresu to profesor, który dokonywał aktu promocji, nie zaś uczony, pod którego kierunkiem promowany prowadził wcześniej badania naukowe, choć zdarzało się, że osoba na dyplomie doktorskim i rzeczywisty nauczyciel pokrywały się. Sytuacja ta uległa zmianie po wejściu w życie polskiego prawa o szkołach akademickich

---

³⁶ Rozporządzenie Ministra WRiOP z dn. orządzenie Ministra WRiOP z 16 października 1920 r.

³⁷ *Gesetz vom 20 April 1893 betreffend die rechts- und staatswissenschaftliche Studien und Staatsprüfungen* – zob. L. Beck von Mannagetta, K. von Kelle, *Die österreichischen Universitätsgesetze*, Wien 1906, s. 805–824; tekst po polsku zob.: Ustawa z dn. 20 kwietnia 1893 r. – *O odbywaniu nauk prawnych i politycznych i o zdawaniu z nich egzaminów rządowych...* W: *Zbiór ustaw uniwersyteckich [...] z dodaniem niektórych innych ustaw i przepisów młodzieży uniwersyteckiej* potrzebnych, Lwów 1903, s. 44–48.

³⁸ Rozporządzenie Ministra Wyznań i Oświaty z dnia 24 grudnia 1893 r. – *o urzędzeniu nauk prawnych i politycznych i egzaminów rządowych teoretycznych*. W: *Zbiór ustaw uniwersyteckich...*, s. 48–60.

i nowego programu studiów na fakultetach prawniczych poprzez wprowadzenie wymogu przedłożenia rozprawy doktorskiej, o czym szerzej niżej.

Od połowy XIX wieku Uniwersytet Lwowski drukował co semestr spis wykładów, który pokrywał się z trzema grupami przedmiotów przewidzianymi do egzaminów. Przed sporządzeniem takiego spisu profesorowie (honorowi, zwyczajni, nadzwyczajni) i docenci prywatni zgłaszali wykłady, które będą prowadzić w danym semestrze³⁹.

W 1918 r. akademickie środowiska jurydyczne rozpoczęły dyskusję nad reformą studiów prawniczych, szczególną rolę zajął w niej Wydział Prawa UJK, ze względu na oryginalny pomysł prof. Juliusza Makarewicza, poparty przez Radę Wydziału Prawa UJK, przesunięcia przedmiotów historyczno-prawnych na koniec studium, co wywołało dość długi i interesujący spór z prof. Oswaldem Balzerem⁴⁰. W ostateczności kolejność studiów pozostała bez zmian, gdyż Minister WRiOP wydał 16 października 1920 r. rozporządzenie w sprawie tymczasowej organizacji studiów prawnych na uniwersytetach państwowych, które w zasadzie potwierdziło dotychczasowy stan i było odczytywane jako triumf prof. Balzera⁴¹.

³⁹ Zob. np. *Spis wykładów*, Lwów 1914–1939.

⁴⁰ Zob. J. Makarewicz, *Reforma metody nauczania prawa*, „Przegląd Prawa i Administracji” 1919, nr XLIV, s. 113 n. Jednym z argumentów przywoływanych przez Makarewicza była potrzeba przygotowania szerokiej rzeszy ludzi wykształconych celem obsadzenia stanowisk urzędniczych w administracji i sądownictwie odradzającej się Rzeczypospolitej. Zob. O. Balzer, *W sprawie reformy nauki prawa w uniwersytetach polskich*, „PPIA” 1919, nr XLIV, s. 1–14; J. Makarewicz, *Reforma metody nauczania prawa...*, O. Balzer, *Nauka uniwersytecka a kolejność studiów w uniwersyteckiej nauce prawa*, Warszawa 1921; J. Makarewicz, *Kolejność studiów prawniczych*, „PPIA” 1921, nr XLVI, s. 217n.; O. Balzer, *Głosy do artykułu o kolejności studiów prawa*, „PPIA” 1922, nr XLVII, s. 133 n.; J. Makarewicz, *Dwa światy*, „Ruch Prawniczy i Ekonomiczny” 1922, t. 2, s. 701–721; O. Balzer, *Dwa światy*, Kraków 1923. Po stronie Makarewicza opowiedział się niemal cały Wydział Prawa UJK (z wyjątkiem Ernesta Tilla i Antoniego Peretiatkowicza: E. Till, *Urządzenie studiów prawnych a potrzeby służby publicznej*, „Gazeta Lwowska” 1919, nr 72; A. Peretiatkowicz, *O reformie nauki prawa w uniwersytetach polskich*, „Gazeta Sądowa Warszawska” 1919, nr 20. Omówienie zob. G. M. Kowalski, *O miejsce historii prawa w programie studiów uniwersyteckich. Polemika między Oswaldem Balzerem a Juliuszem Makarewiczem (1919–1923)*, CPH, T. LVI, 2004, z. 2, s. 345–362; A. Redzik, *O naukach historyczno-prawnych w Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie*. W: *Nauki historycznoprawne w polskich uniwersytetach w II Rzeczypospolitej*, red. M. Pyter, Lublin 2008, s. 131–185

⁴¹ Zgodnie z § 13, akt ten miał mieć charakter tymczasowy, przewidziano wszak, że po czterech latach Rady Wydziałów Prawa przedstawią Ministerstwu WRiOP „swoje spostrzeżenia i uwagi co do celowości reformy, która może ulec wszechstronnej rewizji”. Zob. Rozporządzenie Ministra WRiOP z dn. 16 października 1920 r. – *w sprawie organizacji studiów prawnych w uniwersytetach państwowych*, Dz. Urz. Min. WRiOP 1920, Nr 22, poz. 140, § 13. Jednak mimo tej zapowiedzi nie uległ on istotnej zmianie do wybuchu wojny, a jedyną poprawkę wprowadziło rozporządzenie Min. WRiOP z 29 listopada 1926 r. Zob. Rozporządzenie Ministra WRiOP z dn. 29 listopada 1926 r. – *zmiana Rozporządzenia Min.*

W myśl zasad wprowadzonych w 1920 r. studium prawa trwało cztery lata (12 trymestrów), a każdy okres roczny dzielił się na trzy trymestry (kwartaly) trwające po 10 tygodni. Pierwszy trymestr trwał na ogół od 1 października do 15 grudnia, drugi – od 1 stycznia do 15 marca, a trzeci – od 1 kwietnia do 15 czerwca. Szczegółowy program i plan zajęć przygotowywały zawsze rady wydziałowe, które miały też określić liczbę godzin seminarium (zgodnie z regulacją seminaria powinny być prowadzone z każdego przedmiotu obowiązkowego).

Oprócz zajęć obowiązkowych przewidziano też wykłady z przedmiotów nie-obowiązkowych – tzw. zalecanych. Były to m.in. wykłady z socjologii, logiki, psychologii, etyki, historii filozofii, medycyny sądowej oraz szczegółowych działów prawa, jak prawo górnicze, agrarne, polityka kryminalna i inne.

Każdy rok kończył się egzaminem rocznym, który rozpoczynał się 1 czerwca, i którego pomyślne zdanie warunkowało przejście na wyższy rok studiów. Warto zaznaczyć, że egzaminy roczne odbywały się przed specjalnymi komisjami – innymi dla każdego roku. Przewodniczącego (według starszeństwa) i skład komisji wybierano na posiedzeniach rad wydziałowych, a następnie wybór zatwierdzał Minister WRiOP. Z urzędu w skład komisji wchodził profesorowie zwyczajni i nadzwyczajni wykładający na wydziale, a ponadto mogli być powołani w ich skład profesorowie, docenci lub uczeni nie wykładający na wydziale, którzy na wniosek rady wydziałowej zostali mianowani przez Ministra WRiOP. Istniały cztery możliwe oceny egzaminacyjne: niedostateczny, dostateczny, dobry i celujący. Przewidziano możliwość poprawiania egzaminu, ale tylko wtedy, gdy kandydat „nie odpowiadał wymaganiom” z jednego przedmiotu (egzamin roczny zdawało się z kilku przedmiotów). Wówczas miał on prawo do poprawki jesienią. W przypadku, gdy kandydat otrzymał ocenę niedostateczną z dwóch lub większej ilości przedmiotów wchodzących w skład egzaminu rocznego, musiał powtarzać rok.

Po pomyślnym złożeniu czterech egzaminów rocznych absolwent otrzymywał dyplom oraz tytuł (wówczas nazywany stopniem)⁴² magistra praw, stanowiący dowód ukończenia uniwersyteckich studiów prawniczych⁴³.

Jak wspomniano, po wejściu w życie ustawy o szkołach akademickich z 1920 r. i regulacji szczegółowych wydanych na jej podstawie, co w odniesieniu do reguł przyznawania stopni naukowych następowało dość powoli, zmieniły się wyma-

---

WRiOP z dn. 16 października 1920 r. – w sprawie organizacji studiów prawnych w uniwersytetach państwowych (Dz. Urz. Min. WRiOP, 1920, Nr 22, poz. 140), Dz. Urz. Min. WRiOP 1926, Nr 16, poz. 211.

⁴² Ustawa o szkołach akademickich z 1920 r. w art. 95 stwierdzała, że istnieją dwa stopnie naukowe: niższy i wyższy. Wyższym stopniem naukowym był stopień doktora, natomiast niższego stopnia nie nazywano, ale późniejsze publikacje wskazywały, że stał się nim stopień (tytuł) magistra.

⁴³ Rozporządzenie Ministra WRiOP z 16 października 1920 r. – o organizacji studiów prawniczych w § 5 wprowadziło dla kończących studia tytuł magistra.

Tabela 3. Program studiów prawniczych wprowadzony ustawą z 20 kwietnia 1893 r. (obowiązywał na Uniwersytecie Lwowskim do końca roku akademickiego 1919/20)

Typ egzaminu rządowego	Przedmioty obowiązkowe	Przedmioty nadobowiązkowe	Liczba godzin wykładu
Prawno-historyczny	Prawo rzymskie Prawo kościelne Prawo niemieckie (historia źródeł prawa i historia prawa publicznego, historia i system prawa prywatnego) Historia państwa austriackiego (historia formacji państwa i historia prawa publicznego) dodatkowo: <i>Filozofia</i> <i>i inny wykład (z Wydz. Fil.)</i> <i>Historia filozofii prawa</i>	Prawo polskie (na uniwersytetach we Lwowie i Krakowie) Encyklopedia nauk prawnych i politycznych Prawo górnicze austriackie	20 godz./2 sem. 7 godz./1 sem. 9 godz./2 sem. 5 godz./1 sem. 4 godz./1 sem. 3 godz./1 sem. 4 godz./1 sem.
Sądowy	Prawo prywatne austriackie Prawo handlowe i wekslowe austriackie Postępowanie sędowo-cywilne austriackie Prawo karne i postępowanie karne austriackie	Prawo narodów Medycyna sądowa Rachunkowość rządowa ustawodawstwo rolne austriackie ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju historycznego stosunków rolnych Prawo skarbowe austriackie „Umiejętność porównawcza prawa” (prawo porównawcze)	 18 godz./2 sem. 7 godz./1 sem. 12 godz./2 sem. 10 godz./2 sem.
Polityczny	– Prawo państwowe ogólne i austriackie – Nauka administracji i prawo administracyjne austriackie – Nauka i polityka gospodarstwa społecznego (ekonomia społeczna) – Skarbowość ze szczególnym uwzględnieniem ustawodawstwa skarbowego austriackiego – <i>Statystyka ogólna porównawcza i austriacka</i>	Prawo skarbowe austriackie „Umiejętność porównawcza prawa” (prawo porównawcze)	5 godz./1 sem. 6 godz./1 sem. 10 godz./2 sem. 5 godz./1 sem. 4 godz./1 sem.

Legenda: kursywą oznaczono wykłady obowiązkowe nie będące przedmiotami egzaminów rządowych.

Źródło: Ustawa z 20 kwietnia 1893 r. – o odbywaniu nauk prawnych i politycznych i o zdawaniu z nich egzaminów rządowych; Rozporządzenie Ministra Wyznań i Oświaty z dnia 24 grudnia 1893 r. – o urządzeniu nauk prawnych i politycznych i egzaminów rządowych teoretycznych.

Tabela 4. Program wykładów obowiązkowych i wymaganych godzin wg § 4 rozporządzenia Ministra WRiOP z dnia 16 października 1920 r.

Rok studiów	Tytuł wykładu	Liczba godzin obowiązkowych
I rok	Prawo rzymskie	160
	Teoria prawa	40
	Historia prawa polskiego (Historia ustroju i prawa sądowego)	180
	Historia prawa zachodnioeuropejskiego	120
II rok	Prawo kościelne	90
	Ekonomia	180
	Prawo polityczne	100
	Prawo narodów	60
III rok	Skarbowość i prawo skarbowe	90
	Nauka administracji i prawo administracyjne	180
	Statystyka	60
	Prawo karne i postępowanie karne	120
	Filozofia prawa	40
IV rok	Prawo cywilne	210
	Postępowanie sądowo-cywilne	150
	Prawo handlowe i wekslowe	90
	Prawo międzynarodowe prywatne	30

Źródło: Rozporządzenie Ministra WRiOP z dn. 16 października 1920 r. – *w sprawie organizacji studiów prawnych w uniwersytetach państwowych*, Dz. Urz. Min. WRiOP, 1920, Nr 22, poz. 140.

gania stawiane kandydatom do stopnia doktora praw. Od 1924 r. zasadą stało się, że doktorat uzyskiwało się na podstawie rozprawy naukowej i szczegółowo określonego postępowania kończącego się obroną doktoratu. Przede wszystkim należało napisać na seminarium pracę naukową, która uzyska aprobatę profesora (promotora), następnie złożyć podanie do rady wydziałowej z prośbą o dopuszczenie do egzaminu doktorskiego na podstawie przedłożonej pracy doktorskiej oraz dołączyć dyplom magistra praw⁴⁴. Jeżeli rada wydziału uznała rozprawę za wystarczającą (na podstawie opinii recenzenta), dopuszczano kandydata do egzaminu doktorskiego z jednej spośród pięciu grup przedmiotów (historyczne, ekonomiczne, polityczne, karne, cywilistyczne), przy czym obowiązkowym przedmiotem egzaminu w każdej z grup była filozofia prawa. Egzamin doktor-

⁴⁴ Jak wspomniano, do początku lat trzydziestych absolwenci wydziału prawa w uniwersytetach galicyjskich mieli alternatywną możliwość przystąpienia do rygorozów doktorskich i w tej drodze, znacznie łatwiejszej, uzyskania stopnia doktora praw.

ski zdawano przed komisją wybraną przez radę wydziałową, której przewodniczył dziekan⁴⁵.

Przez lata Wydział Prawa Uniwersytetu Lwowskiego był strukturalnie jednolity, ale już przed wybuchem I wojny światowej rozważano podział fakultetu na dwie sekcje: nauk prawnych i nauk politycznych. Do sprawy tej powrócono w 1919 r., a referentem reformy wydziału został prof. Stanisław Grabski. Dwa lata później, na posiedzeniu Rady Wydziałowej w dniu 27 października 1921 r., wybrano komisję w składzie: prof. Stanisław Starzyński, prof. Tadeusz Pilat, prof. Zbigniew Pazdro i prof. Stanisław Grabski, która miała zająć się zorganizowaniem studium politycznego w ramach Wydziału Prawa UJK⁴⁶. Mimo że komisja przygotowała program studiów politycznych oraz zaproponował konkretne posunięcia organizacyjno-prawne, reforma nie weszła w życie⁴⁷.

Tabela 5. Katedry na Wydziale Prawa i Umiejętności Politycznych wg budżetu na rok akademicki 1919/1920

Lp.	Nazwa katedry	Kierownik	Uwagi
1.	Ustroju Polski	Oswald Balzer	
2.	Prawa sądowego polskiego	Przemysław Dąbkowski	
3.	Prawa porównawczego	Alfred Halban	
4.	Prawa zachodnioeuropejskiego	Przemysław Dąbkowski	
5.	Prawa kościelnego	Władysław Abraham	
6.	Prawa rzymskiego I	Vacat (Leon Piniński)	Do 1918 r. Ignacy Koshambahr-Łyskowski
7.	Prawa rzymskiego II	Marceli Chlamtacz	
8.	Filozofii i encyklopedii prawa	Vacat	W 1918/19 r. Antoni Peretiatkowicz
9.	Medycyny i psychiatrii sądowej dla prawników	Vacat (Włodzimierz Sieradzki)	
10.	Prawa politycznego I	Stanisław Starzyński	
11.	Prawa politycznego II	Vacat (Edward Dubanowicz)	
12.	Administracji i prawa administracyjnego I	Vacat (Tadeusz Pilat)	do 1919 r. Józef Buzek
13.	Administracji i prawa administracyjnego II	Vacat (Zbigniew Pazdro)	
14.	Ekonomii politycznej I	Stanisław Głębiński	
15.	Ekonomii politycznej II	Stanisław Grabski	

⁴⁵ Dyplom doktora otrzymywało się dopiero po tym, jak kandydat przedstawił wydziałowi wydrukowaną w kilkudziesięciu egzemplarzach pracę doktorską.

⁴⁶ DALO, f. 26, op. 6, spr. 919, k. 24v.

⁴⁷ Program owego projektowanego studium prawa politycznego omawiam szerzej w: *Lwowska szkoła dyplomatyczna. Zarys historii Studium Dyplomatycznego przy Wydziale Prawa Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie (1930–1939)*, „Polski Przegląd Dyplomatyczny” 2006, t. 6, nr 5 (33), s. 124–125.

16.	Skarbowości i prawa skarbowego	Vacat (Ignacy Weinfeld)	
17.	Statystyki	Vacat	do 1919 r. Józef Buzek
18.	Prawa narodów	Vacat (Piotr Stebelski od 1919 r.)	do 1918 r. Zygmunt Cybichowski
19.	Prawa prywatnego I	Vacat (Ernest Till)	do 1917 r. Ernest Till
20.	Prawa prywatnego II	Vacat (Roman Longchamps de Berier)	do 1918 Stanisław Dniestrzański
21.	Prawa i procesu karnego I	Juliusz Makarewicz	
22.	Prawa i procesu karnego II	Piotr Stebelski	
23.	Nauk pomocniczych prawa karnego	Vacat (Julian Nowotny)	
24.	Procedury cywilnej I	Kamil Stefko	
25.	Procedury cywilnej II	Vacat (Maurycy Allerhand)	
26.	Prawa handlowego i wekslowego	Aleksander Doliński	
27.	Nauk pomocniczych prawa handlowego (ekonomia i teoria handlu, kooperatywa i ubezp.)	Vacat	

Źródło: DALO, f. 26, op. 6, spr. 906, k. 6v. W nawiasach umieszczono nazwiska wykładowców dany przedmiot jako zastępcy profesorów, profesorowie hon. lub docenci.

Dopiero w 1930 r. udało się powołać na Wydziale Prawa UJK trzy rodzaje studiów specjalistycznych, które nie stanowiły jednak odrębnych sekcji w ramach wydziału, ale były studiami uzupełniającymi powiązаныmi z odpowiednimi katedrami (Zakładami Naukowymi).

Na początku 1930 r. komisja powołana przez Radę Wydziału Prawa UJK przedłożyła projekt utworzenia trzech studiów uzupełniających (ekonomiczno-administracyjnego, dyplomatycznego i sądowego), wraz z gotowym projektem odnośnego zarządzenia ministerialnego. Wniosek Rady Wydziału Prawa UJK z 3 marca 1930 r. uzyskał aprobatę Ministerstwa WRiOP 28 kwietnia tr., a z dniem 1 października 1930 r. utworzono na Wydziale Prawa UJK wyżej wymienione trzy rodzaje studiów⁴⁸. Pomyślane były one jako uzupełnienie ogólnego studium prawa, a dostępne miały być dla studentów wyższych lat i absolwentów wydziału prawa. Wyjątkiem było Studium Dyplomatyczne UJK, które dostępne było także dla studentów innych wydziałów, a także osób spoza uniwersytetu⁴⁹. Studium to rozwinęło też najszerszą działalność⁵⁰.

Rozporządzeniem Ministra WRiOP z dnia 1 października 1936 r. zmieniono statut studiów specjalistycznych na Wydziale Prawa UJK⁵¹. Stały się one oprócz instytucji kształcących także naukowymi. Zlikwidowano też Studium Ekono-

⁴⁸ DALO, f. 26, op. 6, spr. 1110 – Sprawozdanie dziekana za 1929/30 r., k. 3.

⁴⁹ DALO, f. 26, op. 6, spr. 1110, k. 3.

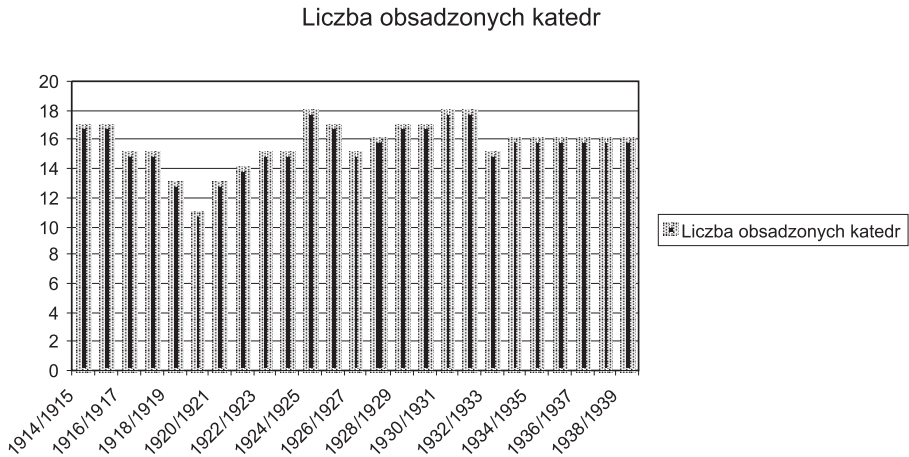
⁵⁰ Szerzej zob. A. Redzik, *Lwowska szkoła dyplomatyczna. Zarys historii Studium Dyplomatycznego przy Wydziale Prawa Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie (1930–1939)*, s. 121–149.

⁵¹ Dz. Urz. Min. WRiOP 1936, nr 10, poz. 195.

miczno-Administracyjne, a w jego miejsce powołano Studium Ekonomiczne i Studium Administracyjno-Skarbowe⁵².

Kilka miesięcy wcześniej, na mocy uchwały Rady Wydziału Prawa UJK z 20 czerwca 1936 r. przy Wydziale Prawa UJK powołano jedyny w Polsce Kurs Prawa Lotniczego, kierowany przez prof. tyt. Tadeusza Bigo. Działał on od października 1936 r. do wybuchu II wojny światowej⁵³.

Na Wydziale Prawa UJK istniało przez okres międzywojenny kilkanaście obsadzonych katedr, zaś przy katedrach działały zakłady naukowe. Kilka katedr pozostawało nieobsadzone, zaś kilka innych zlikwidowano w drodze decyzji ministerialnej. W okresie galicyjskim, podobnie jak w II Rzeczypospolitej, występowały dwa rodzaje katedr: katedra zwyczajna i katedra nadzwyczajna. Warto tu podkreślić, że katedra była zawsze związana z osobą profesora, a sam tytuł profesorski uzależniony od posiadania katedry – wyjątek stanowiły tytuły profesora honorowego i profesora tytularnego. Pierwsi z nich mieli prawo prowadzenia wykładów i bywało, że faktycznie kierowali katedrą, natomiast profesorowie tytularni, podobnie jak docenci, mogli być powołani na stanowisko zastępcy profesora na określonej katedrze, ale katedry nie posiadali. W spisach uniwersyteckich określało się ich jako docentów z tytułem profesora (zwyczajnego, nadzwyczajnego lub tytularnego).

Ryc. 1. Liczba obsadzonych katedr na Wydziale Prawa UJK w latach 1914–1939

⁵² Zob. *Nowe Studia na Wydziale Prawa UJK we Lwowie*, PPIA 1936, R. LXI, s. 206–207.

⁵³ *Nowe Studia na Wydziale Prawa UJK we Lwowie*, 1936, s. 207; szerzej zob. A. Redzik, *Kurs Prawa Lotniczego przy Wydziale Prawa Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie (1936–1939)*, „Rocznik Lwowski” 2006, s. 43–57.

Liczba obsadzonych katedr na Wydziale Prawa UJK w okresie międzywojennym była dość stabilna z trzema wahnięciami. Pierwsze miało miejsce zaraz po I wojnie światowej i związane było z ubytkiem wśród grona profesorskiego spowodowanym odejściami do nowo tworzonych uniwersyteckich wydziałów prawa w Warszawie i Poznaniu. Drugie nastąpiło w latach 1924–1926 – w związku ze śmiercią kilku profesorów, zaś trzecie to efekt likwidacji katedr z powodów politycznych, co nastąpiło w 1933 r. Wówczas to, wskutek rozporządzenia Ministra WRiOP z dnia 25 września 1933 r.⁵⁴, zwinięto 5 katedr na Wydziale Prawa UJK⁵⁵.

Tabela 6. Katedry na Wydziale Prawa UJK w okresie międzywojennym

Lp.	Nazwa zakładu	Kierownik katedry i lata kierowania nią	Uwagi
1.	Prawa rzymskiego	Leon Piniński (1923–1937)* Wacław Osuchowski (1937–1939)	*Wykładał też w latach 1886–1898 oraz od 1920 r., oficjalnie wznowiony w 1923 r.
2.	Prawa rzymskiego II	Marceli Chlamtacz (1900–1933)	Katedra została zlikwidowana przez Min.WRiOP w 1933 r.
3.	Prawa kościelnego	Władysław Abraham (1888–1936) Leon Halban (1936–1939)	
4.	Historii prawa polskiego (historii ustroju polski)	Oswald Balzer (1887–1933)	Katedra została zlikwidowana po śmierci profesora Balzera przez Min.WRiOP
5.	Historii prawa sądowego polskiego	Przemysław Dąbkowski (1910–1939)	
6.	Historii prawa zachodnio-europejskiego	Przemysław Dąbkowski (1916–1939)	
7.	Prawa cywilnego I	Roman Longchamps de Berier (1920–1939)	
8.	Prawa cywilnego II	Ernest Till (1905–1926)* Kazimierz Przybyłowski (1929–1939)**	*1888–1905 – zastępca prof. **1927–1929 – zastępca prof.
9.	Prawa cywilnego procesowego	Kamil Stefko (1910–1939)	

⁵⁴ Rozporządzenie Ministra WRiOP z dnia 25 września 1933 r. – *Zwinięcie niektórych katedr i zakładów naukowych w szkołach akademickich*, Dz.U. 1933, Nr 71, poz. 527, § 1.

⁵⁵ Były to: 1) I Katedra prawa rzymskiego – kierowana dotychczas przez prof. Marceliego Chlamtacza; 2) Katedra historii prawa polskiego – wakująca od śmierci prof. Oswalda Balzera (1933); 3) Katedra ekonomii politycznej I – kierowana przez prof. Stanisława Głabińskiego; 4) Katedra prawa i postępowania sądowego karnego II – wakująca od śmierci prof. Piotra Stebelskiego (1923), którego zastępcą był prof. Julian Nowotny; 5) Katedra ogólnego i polskiego nowożytnego prawa politycznego – kierowana przez prof. Edwarda Dubanowicza. W latach 1933–1939 na uniwersytetach we Lwowie i Krakowie w zasadzie likwidowano katedry, a w tym czasie na Uniwersytecie Warszawskim powołano 20 nowych. – zob. J. Dybiec, *Uniwersytet Jagielloński...*, s. 654.

10.	Prawa handlowego i wekslowego	Aleksander Doliński (1907–1930) Maurycy Allerhand (1931–1933) Mieczysław Honzatkan (1935–1939)*	*1933–1934 – zastępca prof.
11.	Prawa karnego I	Juliusz Makarewicz (1907– 1939)	
12.	Prawa karnego II	Piotr Stebelski (1919–1923)	W latach 1892–1919 kierował Katedrą prawa karnego z ukraińskim językiem wykładowym
13.	Filozofii prawa i metodologii umiejętności prawniczych	Antoni Peretiatkowicz (1918–1919)	Od 1919 r. katedra nieobsadzona. Wykład prowadził do 1939 r. docent z tytułem prof. nadzw. Julian Nowotny
14.	Teorii prawa	Kamil Stefko (ok. 1920–1939)	
15.	Prawa politycznego	Stanisław Starzyński (1889–1924) Ludwik Ehrlich (1924–1929)*	*Przekształcenie katedry w 1929 r. w Katedrę prawa narodów i ogólnej nauki o państwie
16.	Prawa narodów i ogólnej nauki o państwie	Ludwik Ehrlich (1929–1939)	
17.	Polskiego prawa politycznego	Zdzisław Próchnicki (1930–1939)	Jako zastępca profesora
18.	Ogólnego i nowożytnego polskiego prawa politycznego	Edward Dubanowicz (1919–1933)	Katedra została zlikwidowana przez Min.WRiOP w 1933 r.
19.	Prawa Administracyjnego	Zbigniew Pazdro (do 1939) Tadeusz Bigo (mianowany w sierpniu 1939 r.)	
20.	Ekonomii politycznej I	Stanisław Głabiński (1892–1933)	Katedra została zlikwidowana przez Min.WRiOP w 1933 r.
21.	Ekonomii politycznej II	Stanisław Grabski (1910–1939)	
22.	Skarbowości	Stanisław Głabiński – 1934 Stanisław Grabski – 1934–1939	Wykłady ze skarbowości prowadził docent Ignacy Weinfeld
23.	Statystyki	Józef Buzek (1904–1919) prof. hon. Tadeusz Pilat (1919–1923)* Jan Czekanowski (1930–1939)	* Jako wykłady zlecone Profesorem tego przedmiotu był w latach 1872–1902. Statystykę wykladał też doc. Jan Piekalkiewicz
24.	Prawa prywatnego międzynarodowego	Aleksander Doliński (1919–1930)* Kazimierz Przybyłowski (1931–1939)	* Nie istniała katedra, ale prowadzono wykłady, a ok. 1928 r. utworzono zakład naukowy
25.	Zakład Porównawczy Praw Słowiańskich	Kamil Stefko (1931–1939)	

Ustalenia własne.

Kadra naukowa i dydaktyczna

W roku wybuchu I wojny światowej z Wydziałem Prawa i Umiejętności Politycznych Uniwersytetu Lwowskiego związanych było 33 uczonych. Wśród nich było czterech profesorów honorowych: Michał Bobrzyński (historia prawa polskiego)⁵⁶, Leon Piniński (prawo rzymskie)⁵⁷, Józef Milewski (ekonomia)⁵⁸, Tadeusz Pilat (statystyka i prawo administracyjne)⁵⁹; piętnastu profesorów zwyczajnych: August Bálásits (proces cywilny)⁶⁰, Gustaw Roszkowski (historia filozofii prawa i prawo narodów)⁶¹, Oswald Balzer (historia prawa polskiego)⁶², Władysław Abraham (prawo

⁵⁶ W DALO teczki brak. Archiwum UJ, sygn. S II 619 – Bobrzyński Michał; Bobrzyński Michał (1849–1935), PSB, t. II, s. 165–168; S. Estreicher, *Michał Bobrzyński*, Kraków 1936; W. Łazuga, *Ostatni Stańczyk. Michał Bobrzyński – portret konserwatysty*, Poznań 1995; K. Pol, *Poczet prawników polskich*, Warszawa 2000, s. 441–455.

⁵⁷ AAN, Zespół: Min.WRiOP, sygn. 5015 – Teczka osobowa Leona Pinińskiego; DALO, f. 26, op. 5, spr. 1515 – Teczka osobowa Leona Pinińskiego; *Księga Pamiątkowa ku czci Leona Pinińskiego*, red. W. Abraham, Lwów 1936; S. Witkowski, R. Longchamps de Berier, Leon Piniński – z okazji pięćdziesięciolecia doktoratu, Lwów 1931; W. Osuchowski, *Śp. Leon hr. Piniński*, RPEiS 1938, t. XVIII, s. 731–733; K. Przybyłowski, *Prof. hr. Leon Piniński (Przemówienie prof. ... , dziekana Wydziału Prawa UJK wygłoszone 6 kwietnia 1938 na pogrzebie prof. hon. Dr Leona Pinińskiego)*, PPIA 1938, R. LXIII, s. 153–154.

⁵⁸ Profesorem honorowym Uniwersytetu Lwowskiego był od 1908 r. Zob. A. Śródka, *Uczni Polscy XIX–XX stulecia*, t. III (M–R), Warszawa 1997, s. 138–139; *Milewski Józef (1856–1916)*, PSB, t. XXI, s. 213–214.

⁵⁹ Profesorem honorowym był od 1909 r. DALO, f. 26, op. 5, spr. 1513 – teczka osobowa Tadeusza Pilata; J. Zdrada, *Pilat Tadeusz (1844–1923)*, PSB, t. XXVI, s. 237–239; *Rozwój polskiej myśli statystycznej, wybór pism*, E. Rosset, przedmowa S. Konferowicz, PWN, Warszawa 1968; I. Karwacka, *Statystyka rolnicza w pracach Tadeusza Pilata, „Wiadomości Statystyczne” 1867, nr 11, s. 32–34; S. Kwiatkowski, Tadeusz Pilat 1844–1923, [w:] Sylwetki Statystyków Polskich, GUS Warszawa 1993, s. 54–55.*

⁶⁰ DALO, f. 26, op. 5, spr. 55 – teczka osobowa Augusta Bálásitsa; E. Till, *August Bálásits*, PPIA 1918, R. XLIII, s. 189–192; Z. Próchnicki, *Bálásits August Erwin (1844–1918)*, PSB, t. I, s. 229–230.

⁶¹ DALO, f. 26, op. 5, spr. 1645 – teczka osobowa Gustawa Roszkowskiego; E. Till, *Śp. Gustaw Roszkowski*, PPIA 1915, R. XL, s. 229–230. T. Burakowski, *Roszkowski Gustaw Jan Nepomucen (1847–1915)*, „Słownik Biograficzny Adwokatów Polskich”, t. I, z. 3 (M–R), Warszawa 1982, s. 361–363; S. Starzyński, [w:] L. Finkel, S. Starzyński, *Historia Uniwersytetu Lwowskiego*, Lwów 1894, t. II, s. 203–205.

⁶² J. Adamus, *Śp. Oswald Balzer*, PPIA 1933, R. LVIII, s. 1–7; P. Dąbkowski, *Oswald Balzer. Życie i dzieła (1858–1933)*, Lwów 1934; S. Ptaszynki, *Moje wspomnienie o śp. profesorze Oswaldzie Balzerze*, „Archeion” 1933, t. XI; M. Wyszynski, *Śp. Oswald Balzer jako katolik*, „Kurier Lwowski” 1933, nr 44; Z. Wojciechowski, *Oswald Balzer*, „Kwartalnik Historyczny” 1933, z. 3, s. 440–446; J. Kodrębski, *Oswald Balzer i jego szkoła historii prawa polskiego*, [w:] *Z dziejów humanistycznych i matematycznych szkół naukowych*, Warszawa 1993, s. 51–65; W. Semkowicz, *Oswald Balzer jako obrońca Morskiego Oka*, Kraków 1933; K. Orzechowski, L. Winowski, *U źródeł polskiego prawa (o Oswaldzie Balzerze 1855–1933)*, [w:] *Wielcy Hu-*

kanoniczne)⁶³, Stanisław Starzyński (prawo polityczne)⁶⁴, Stanisław Głębiński (ekonomia społeczna)⁶⁵, Alfred Halban (historia porównawcza prawa)⁶⁶, Marceli Chlamtacz (prawo rzymskie)⁶⁷, Ernest Till (prawo cywilne)⁶⁸, Ignacy Koschembahr-Łyskowski (prawo rzymskie)⁶⁹, Juliusz Makarewicz (prawo karne)⁷⁰, Stanisław Grabski

manistyki Polskiej, pod red. J. Górskiego, Ossolineum 1991, s. 26–30; R. Nowacki, *Oswald Balzer (1858–1933)*, Opole 1998.

⁶³ DALO, f. 26, op. 5, spr. 1 – teczka osobowa Władysława Abrahama. J. Sawicki, *Władysław Abraham, „Kwartalnik Historyczny”*, t. LIII, 1939–1945, s. 408–413; A. Śródka, *Uczni polscy XIX–XX stulecia*, t. I, Warszawa 1994, s. 17–19; M. Pyter, *Prawo kanoniczne na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie w latach 1918–1939*, „Roczniki Nauk Prawnych KUL” 2000, z. 2, s. 5–36; eadem, *Lwowska szkoła historii prawa kościelnego*, „Roczniki Teologiczne” 2002, z. 4, s. 107–128.

⁶⁴ DALO, f. 26, op. 5, spr. 1797 – teczka osobowa Stanisława Starzyńskiego; Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (AGAD), zespół Ministerstwo Wyznań i Oświaty w Wiedniu, sygn. 102u; E. Dubanowicz, L. Ehrlich, *Stanisław Starzyński z okazji pięćdziesięciolecia doktoratu*, Lwów 1932; M. Jurecki, *Starzyński Stanisław (1853–1935)*, PSB, t. XLII, s. 481–485; S. E. Nahlik, *Ś.p. Profesor Stanisław Starzyński*, „Przegląd Prawa i Administracji” 1935, R. LX, s. 314–316; *Przemówienie Dziekana Wydziału Prawa Prof. Dra Ludwika Ehrlicha na pogrzebie ś.p. Stanisława Starzyńskiego*, „Przegląd Prawa i Administracji”, 1935, R. LX, s. 316–317.

⁶⁵ DALO, f. 26, op. 5, spr. 441 – teczka osobowa Stanisława Głębińskiego; Stanisław Głębiński (syn), *W cieniu ojca*, Warszawa 2001; A. Galos, *Głębiński Stanisław (1862–1943)*, PSB, t. VIII, s. 102–105.

⁶⁶ DALO, f. 26, op. 5, spr. 352 – teczka osobowa Alfreda Halbana.

⁶⁷ DALO, f. 26, p. 5, spr. 1989 i 1990 – teczki osobowe Marcelego Chlamtacza; Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Zespół Ministerstwo Wyznań i Oświaty w Wiedniu, sygn. 101 u; W. Hahn, *Kronika Uniwersytetu Lwowskiego*, t. III, lata 1898/99–1909/10, Lwów 1910, s. 328; S. Łoza, *Czy wiesz, kto to jest?*, Warszawa 1938, s. 97; „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1949, s. 503–507.

⁶⁸ DALO, f. 26, op. 5, spr. 1874, 1875; *Kronika Uniwersytetu Lwowskiego*, t. 1 (1894/95–1897/98), Lwów 1899; R. Longchamps de Berier, *Ernest Till jako cywilista*, Lwów 1926; K. Sójka-Zielińska, *Ernest Till (1846–1926)*, KPP 1997, z. 3, s. 395–427; A. Redzik, *Profesor Ernest Till (1846–1926) – w stuśsięćdziesięciolecie urodzin i osiemdziesięciolecie śmierci*, „Palestra” 2006, nr 3–4, s. 125–132; A. Redzik, *Till Ernest (1846–1926)*, „Słownik Biograficzny Adwokatów Polskich”, t. II, z. 3–4, Warszawa 2007, s. 510–513.

⁶⁹ DALO, f. 26, op. 5, spr. 1133 – teczka osobowa Ignacego Koschembahr-Łyskowskiego, Archiwum Główne Akt Dawnych, zespół: Ministerstwo Wyznań i Oświecenia w Wiedniu, sygn. 101 u; W. Wołodkiewicz, *Ignacy Koschembahr-Łyskowski – romanista, cywilista, kodyfikator*, „Studia Iuridica” 1995, T. XXIX, s. 51–58; K. Bukowska, *Koschembahr-Łyskowski Ignacy (1864–1945)*, PSB, t. XVIII, s. 605–606.

⁷⁰ DALO, f. 26, op. 5, spr. 1168 – teczka osobowa Juliusza Makarewicza; ALNUIF, f. R–119, op.3, spr. 175 – teczka osobowa Juliusza Makarewicza, AAN, Zespół Min. WRiOP, sygn. 4182 – akta personalne Juliusza Makarewicza; AGAD, sygn. 47 u, 102 u; AUJ, sygn. S II – 520; A. Redzik, *Profesor Juliusz Makarewicz – życie i dzieło*. W: *Prawo Karne w poglądach Profesora Juliusza Makarewicza*, Lublin 2005, s. 23–92; idem, *Działalność dydaktyczna Profesora Juliusza Makarewicza*, [w:] *Karnopolityczne koncepcje Profesora Juliusza Makarewicza*

(ekonomia społeczna)⁷¹, Aleksander Doliński (prawo handlowe i wekslowe)⁷², Józef Buzek (statystyka i prawo administracyjne)⁷³ oraz Piotr Stebelski (prawo i proces karny w języku ukraińskim)⁷⁴; trzech profesorów nadzwyczajnych: Stanisław Dniestrzański (prawo cywilne w języku ukraińskim)⁷⁵, Kamil Stefko (proces cywilny)⁷⁶, Zygmunt Cybichowski (prawo narodów i prawo międzynarodowe prywatne)⁷⁷; jeden docent z tytułem profesora tytularnego: Przemysław Dąbkowski (historia prawa sądowego polskiego)⁷⁸; siedmiu pozostałych docentów: Jan Dobrzański (proces karny w języku ukraińskim)⁷⁹, Jan Rozwadowski (ekonomia społeczna)⁸⁰, Jan Paygert (proces karny)⁸¹, Włodzimierz Werhanowski (proces cywilny w języku ukra-

– *wczoraj i dziś (W 50. rocznicę śmierci)*, red. I. Nowikowski, P. Strzelec, Lublin, Wydawnictwo Morpol 2006, s. 71–99.

⁷¹ DALO, f. 26, op. 5, spr. 489 –teczka osobowa Stanisława Grabskiego; S. Grabski, *Pamiętniki*, t. I–II, Warszawa 1989; S. Zalewski, *Stanisław Grabski (1871–1949)*, „Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego” 1949, nr 1.

⁷² DALO, f. 26, op. 5, spr. 594 –teczka osobowa Aleksandra Dolińskiego; R. Longchamps de Berier, *Śp. prof. Aleksander Doliński*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1931, s. 264; M. A. [Ilerhand], *Śp. Dr. Aleksander Doliński*, „Przegląd Prawa i Administracji” 1931, s. 132–134. A. J. [ackowski], *Śp. Dr. Aleksander Doliński*, „Gazeta Sądowa Warszawska” 1931, s. 253. S. Krzemicki, *Doliński Aleksander (1866–1930)*, „Polski Słownik Biograficzny”, T. 5, s. 285–286; A. Redzik, *Aleksander Doliński (1866–1930). Profesor prawa handlowego Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2007, z. 2.

⁷³ DALO, f. 26, op. 5, spr. 171; PSB, t. 3, s. 155–156; Buzek Józef – *pierwszy dyrektor Głównego Urzędu Statystycznego*, „Wiadomości Statystyczne” 1968, nr 3, s. 35–41; *Sylwetki statystyków polskich*, GUS, Warszawa 1993, s. 65–67; S. Bratkowski, *Konstytucja Buzka – „Wprost”*, nr 51–52 (2003) z 30 grudnia 2003 r., s. 36–39.

⁷⁴ DALO, f. 26, op. 5, spr. 1809 –teczka osobowa Piotra Stebelskiego; M. Mudryj, [w:] PSB, t. 43, z. 176.

⁷⁵ DALO, f. 26, op. 5, spr. 584 –teczka osobowa Stanisława Dniestrzańskiego.

⁷⁶ AAN, zesp. Min. WRiOP, sygn. 5871 –teczka osobowa; DALO, f. 26, op. 5, spr. 1815 –teczka osobowa; Archiwum PAN w Warszawie, sygn. III-160 – Spuścizna prof. Kamila Stefki; Archiwum Uniwersytetu Wrocławskiego, sygn. RK-120/Stefko Kamil; Z. Antkowiak, *Profesor w robotniczym kombinezonie*, [w:] *Portrety z pamięci*, red. W. Bielowicz, Wrocław 1985, s. 196–198.

⁷⁷ DALO, f. 26, op. 5, spr. 2044; AAN, zesp. Min. WRiOP, sygn. 2068; BUP, cz. 1, z. 1, s. 240–242; J.K. Czerwiński, *XXX-lecie pracy naukowej Prof. Dra Zygmunta Cybichowskiego*, Warszawa 1932; Archiwum Uniwersyteckie KUL, Akta osobowe, sygn. A 60n; A. Przyborska-Klimczak, *Zygmunt Cybichowski 1879–1946*. W: *Profesorowie prawa katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, red. A. Dębiński, W. Staszewski, M. Wójcik, Lublin 2006, s. 31–39.

⁷⁸ Na temat P. Dąbkowskiego zob. m.in. R. Nowacki, *Przemysław Dąbkowski (1877–1950)*. *Profesor Uniwersytetu Jana Kazimierza*, Opole 2002.

⁷⁹ DALO, f. 26, op. 5, spr. 589 –teczka osobowa Jana Dobrzańskiego.

⁸⁰ DALO, f. 26, op. 5, spr. 1632 –teczka osobowa Jana Rozwadowskiego.

⁸¹ DALO, f. 26, op. 5, spr. 1449 –teczka osobowa Jana Paygerta; K. Lewicki, *Paygert Jan Szczęsny (1863–1917)*. W: PSB, t. 25, s. 522; *Kronika Uniwersytetu Lwowskiego*, t. II (1898/99–1909/10), zestawiał W. Hahn, Lwów 1912, s. 343–344; A. Redzik, *Profesor Juliusz Makarewicz – życie i dzieła*. W: *Prawo karne w poglądach Profesora Juliusza Makarewicza*, Lublin 2005, s. 51–55.

ińskim)⁸², Maurycy Allerhand (proces cywilny)⁸³, Julian Nowotny (proces karny)⁸⁴ i Edward Dubanowicz (prawo polityczne)⁸⁵; oraz trzech prowadzących wykłady zleczone: Tadeusz Klusik-Orzechowski (suplent rachunkowości)⁸⁶, Zbigniew Pazdro (prawo administracyjne)⁸⁷ i Włodzimierz Sieradzki (medycyna sądowa)⁸⁸. Emerytowanymi profesorami byli Feliks Szczęsny Gryziecki (prawo i proces karny)⁸⁹ oraz Aleksander Janowicz (historia prawa niemieckiego)⁹⁰.

W 1915 r. ewakuowano z Warszawy do Rostowa nad Donem rosyjski Uniwersytet Warszawski, a w mieście zaczął się tworzyć uniwersytet polski. Z wydziału prawniczego Uniwersytetu Lwowskiego wyjechali do Warszawy, uzyskując uprzednio płatny urlop w Ministerstwie Wyznań i Oświaty w Wiedniu, prof. Zygmunt Cybichowski oraz prof. Ignacy Koschembahr-Łyskowski, którzy do Lwowa już nie wrócili. W czasie okupacji Lwowa przez wojska rosyjskie zmarł prof. Roszkowski (7 kwietnia 1915)⁹¹. W tym samym roku zmarł doc. Jan Dobrzański⁹². Kilka miesięcy później 16 stycznia 1916 r. umarł w Kijowie prof. hon. Józef Milewski⁹³, a 25 czerwca 1917 r. we Lwowie zmarł docent Jan Szczęsny Prus Paygert. Rok później, 16 lipca 1918, umarł we Lwowie emerytowany profesor procedury cywilnej August Bálásits.

⁸² DALO, f. 26, op. 5, spr. 240 –teczka osobowa Włodzimierza Werhanowskiego.

⁸³ DALO, f. 26, op. 5, spr. 13; ALNUIF, f. R-119, op. 1, spr. 2; K. Koranyi, *Maurycy Allerhand*, „Państwo i Prawo” 1947, nr 1; M. Allerhand, L. Allerhand, *Zapiski z tamtego świata*, Kraków 2003; A. Redzik, *W sprawie okoliczności śmierci profesora Maurycyego Allerhanda*, „Kwartalnik Historii Żydów” 2005, nr 2 (214), s. 174–183.

⁸⁴ DALO, f. 26, op. 5, spr. 1381; Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, sygn. S III 246; K. Lewicki, *Nowotny Julian Karol*, PSB, t. 23, s. 396–397.

⁸⁵ DALO, f. 26, op. 5, spr. 610 –teczka osobowa Edwarda Dubanowicza; S. Łoza, *Czy wiesz kto to jest?*, Warszawa 1938, s. 153; W. Konopczyński, *Dubanowicz Edward (1881–1943)*, PSB, t. V, s. 425–426.

⁸⁶ DALO, f. 26, op. 5, spr. 1398 –teczka osobowa Tadeusza Klusik-Orzechowskiego.

⁸⁷ DALO, f. 26, op. 5, spr. 1446 –teczka osobowa Zbigniewa Pazdro.

⁸⁸ DALO, f. 26, op. 5, spr. 1717 –teczka osobowa Włodzimierza Sieradzkiego; Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Zespół Min. WRiOP, sygn. 5616 –teczka osobowa Włodzimierza Sieradzkiego; W. Wojtkiewicz-Rok, *Sieradzki Włodzimierz Jan (1870–1941)*, PSB, t. XXXVII, s. 250–252; B. Popielski, *Pamięci prof. dr. Włodzimierza Sieradzkiego*, „Archiwum Medycyny Sądowej, Psychiatrii Sądowej i Kryminalistyki” 1951, t. 1, nr 1, s. 12–17; T. Marcinkowski, *Pionierskie badania Włodzimierza Sieradzkiego (1870–1941) nad precypitynamami*, „Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminalnej” 1974, t. 24, nr 1, s. 147–150.

⁸⁹ DALO, f. 26, op. 5, spr. 515 –teczka osobowa Feliksa Szczęsnego Gryzieckiego.

⁹⁰ DALO, f. 26, op. 5, spr. 2249 –teczka osobowa Aleksandra Janowicza.

⁹¹ E. Till, *Śp. Gustaw Roszkowski*, PPIA 1915, R. XL, s. 229–230.

⁹² I. Чорновол, *Українська фракція Галицького Крайового Сейму 1861–1901 pp.*, Львів 2002, s. 241.

⁹³ *Inauguracja roku akademickiego 1919/20 w uniwersytecie lwowskim 25. października 1919*, Lwów 1919, s. 13; A. Śródka, *Uczeni polscy*, t. III, s. 138.

W roku akademickim 1918/1919, czyli w roku odzyskania niepodległości z wydziałem związanych było trzech profesorów honorowych (Michał Bobrzyński, Leon Piniński, Tadeusz Pilat), trzech emerytowanych (Feliks Szczęsny Gryziecki, Aleksander Janowicz, który zmarł 11 marca 1919 r. oraz Ernest Till), jedenastu zwyczajnych (Oswald Balzer, Władysław Abraham, Stanisław Starzyński, Piotr Stebelski, Stanisław Głabiński, Alfred Halban, Marcelli Chlamtacz, Juliusz Makarewicz, Aleksander Doliński, Józef Buzek, Kamil Stefko), trzech nadzwyczajnych (Stanisław Dniestrzański, Przemysław Dąbkowski, Antoni Peretiatkowicz), trzech docentów z tytułami profesora (prof. zw. Jerzy Michalski, prof. nadzw. Maurycy Allerhand, prof. nadzw. Julian Nowotny), siedmiu docentów (Jan Rozwadowski, Włodzimierz Werhanowski, Edward Dubanowicz, Roman Longchamps de Berier, Ignacy Weinfeld, Tadeusz Brzeski, Jan Rutkowski) oraz dwóch prowadzących zajęcia zlecone (Włodzimierz Sieradzki⁹⁴ i Tadeusz Klusik-Orzechowski).

W 1919 r. ze składu profesorskiego ubyli z powodu niezłożenia przysięgi na wierność państwu polskiemu wykładający w języku ukraińskim prof. Stanisław Dniestrzański, który od początku wojny nie prowadził zajęć, ale pozostawał profesorem uniwersytetu i docent Włodzimierz Werhanowski, zaś pozostał prof. Piotr Stebelski, ale objął drugą katedrę prawa karnego z polskim językiem wykładowym, a ponadto wykładał prawo narodów. Na katedrę w Poznaniu przeniósł się Antoni Peretiatkowicz, który mianowany został profesorem nadzwyczajnym w Uniwersytecie Lwowskim w 1918 r. Z katedry we Lwowie zrezygnował też w tym roku prof. Józef Buzek, zajęty tworzeniem Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie. W związku z odejściem kilku profesorów, a zaangażowaniem się kilku innych w życie polityczne (posłami byli: Stanisław Głabiński, Stanisław Grabski, Alfred Halban) zaistniała potrzeba obsadzenia wakujących wykładów. W miejsce prof. Buzka zajęcia ze statystyki w pełnym wymiarze objął sędziwy profesor honorowy Tadeusz Pilat, który prowadził je do śmierci w 1923 r.⁹⁵, zaś z prawa administracyjnego i nauki administracji prof. Zbigniew Pazdro – profesor zwyczajny ekonomii i nauk prawnych w Politechnice Lwowskiej, mianowany dnia 1 października 1920 r. profesorem nauki administracji i polskiego prawa administracyjnego w UJK⁹⁶. Ekonomię społeczną wykładał od 1923 do 1926 r., w zastępstwie prof. Grabskiego, prof. PL Leopold Caro⁹⁷.

⁹⁴ Prof. Włodzimierz Sieradzki zajęcia z medycyny sądowej prowadził dla studentów Wydziału Prawa UJK do 1939 r.

⁹⁵ *Kronika Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie za rok szkolny 1922–1923, za rektoratu prof. ks. Dr. Stanisława Narajewskiego*, Lwów 1926, s. 10, 24.

⁹⁶ *Kronika Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie za rok szkolny 1920–1921, za rektoratu prof. Dra Emanuela Macheka*, Lwów 1923, s. 54.

⁹⁷ DALO, f. 26, op. 5, spr. 804 – Teczka osobowa Leopolda Caro.

Dnia 23 listopada 1922 r. ze stanowiska docenta UJK zrezygnował prof. Jerzy Michalski, który przeniósł się na stałe do Warszawy. W tym czasie, lub nieco wcześniej, z docentury w UJK zrezygnował też Jan Rozwadowski.

Rok 1923 przyniósł trzy zgony uczonych związanych z Wydziałem Prawa UJK. W dniu 9 stycznia 1923 r. zmarł profesor honorowy Tadeusz Pilat, zaś 24 września 1923 r. prof. Piotr Stebelski, osierocając drugą katedrę prawa karnego oraz katedrę prawa narodów⁹⁸. W tym samym roku dnia 3 lipca 1923 r. zmarł emerytowany profesor Feliks Szczęsny Gryziecki⁹⁹.

Chwilowe trudności kadrowe były dość szybko uzupełniane. Już w 1920 r. dołączyli do grona dydaktycznego Wydziału Prawa UJK docenci: Emil Stanisław Rappaport (habilitowany na początku 1920 r. z prawa karnego)¹⁰⁰ oraz Ludwik Ehrlich (habilitowany z prawa politycznego w połowie 1920 r.)¹⁰¹. W tym samym roku profesorem nadzwyczajnym prawa cywilnego mianowany został Roman Longchamps de Berier (w 1922 r. mianowany profesorem zwyczajnym), a profesorem zwyczajnym na Wydziale Prawa UJK bez przydziału do katedry Maurycy Allerhand, który z powodu niezaprzestania praktyki adwokackiej pozostał docentem z tytułem profesora zwyczajnego. W marcu 1921 r. do grona profesorskiego powrócił spensjonowany w 1917 r. prof. Ernest Till, mianowany teraz profesorem honorowym¹⁰². Wkrótce nastąpiły kolejne zmiany. Od 1922 r. wykład pt. „Technika śledztwa” prowadził dr Bronisław Łukomski, inspektor Policji Państwowej we Lwowie¹⁰³.

Z dniem 1 stycznia 1925 r. z Katedry Prawa Politycznego UJK ustąpił prof. Stanisław Starzyński, a na jego miejsce mianowany został profesorem nadzwyczajnym Ludwik Ehrlich. Dwa miesiące później prof. Starzyński mianowany został profesorem honorowym¹⁰⁴.

Rok 1926 zapisał się zgonami wybitnych uczonych: Ernesta Tilla, zmarłego 21 marca tr. oraz Alfreda Halbana zmarłego 26 września¹⁰⁵. W tym sa-

---

⁹⁸ Przez ostatnie dwa lata zastępował on również prof. Makarewicz, zajętego pracą w Warszawie w Komisji Kodyfikacyjnej. *Kronika Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie za rok szkolny 1923–1924, za rektoratu prof. Dr Juliusza Makarewicza*, Lwów 1924, s. 47.

⁹⁹ PPIA 1923, s. 283–284; K. Lewicki, *Gryziecki Feliks (1837–1923)*, PSB, t. IX, s. 78–79.

¹⁰⁰ DALO, f. 26, op. 5, spr. 1598 –teczka osobowa Emila Stanisława Rappaporta.

¹⁰¹ DALO, f. 26, op. 5, spr. 2198 –teczka osobowa Ludwika Ehrlicha.

¹⁰² A. Redzik, *Profesor Ernest Till (1846–1926) – w stuśsięćdziesiątym urodzin i osiemdziesiątym śmiertci*, „Palestra” 2006, nr 3–4, s. 132.

¹⁰³ Wykład prowadził do 1930 r. Zob. DALO, f. 26, op. 5, spr. 1129 –teczka osobowa Bronisława Łukomskiego.

¹⁰⁴ Zob. A. Redzik, *Nauczanie i nauka prawa politycznego w Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie*, „Przegląd Sejmowy” 2007, z. 5, s. 111–142.

¹⁰⁵ Zob. A. Redzik, *O naukach historyczno-prawnych w Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie*. W: *Nauki historycznoprawne w polskich uniwersytetach w II Rzeczypospolitej*, red. M. Pyter, Lublin 2008, s. 131–185.

mym roku z prawa kościelnego habilitował się Leon Halban – syn Alfreda¹⁰⁶, a z Ekonomii Politycznej – Gustaw Załęcki¹⁰⁷. Z kolei w lutym 1927 r. ze statystyki habilitował się Jan Piekalkiewicz, wykładający ten przedmiot na Wydziale Prawa i Umiejętności Politycznych UJK od 1924 r.¹⁰⁸, z prawa cywilnego – Kazimierz Przybyłowski¹⁰⁹, a z prawa kościelnego Tadeusz Silnicki¹¹⁰. W latach 1927–1931 prawo leśne i łowieckie wykładał na Wydziale Prawa UJK dr Wiktor Hamerski, prezes lwowskiego oddziału Prokuraturii Generalnej RP¹¹¹, a w okresie od 1927 do 1939 r. zajęcia pt. *rachunkowość ogólna i państwowa* na Wydziale Prawa UJK prowadził kierownik sekretariatu UJK Stanisław Postępski¹¹²,

W czerwcu 1928 r. z zakresu nauki administracji i polskiego prawa administracyjnego habilitował się Tadeusz Bigo¹¹³. W 1929 r. docent Przybyłowski mianowany został profesorem nadzwyczajnym prawa cywilnego na II Katedrze prawa cywilnego UJK, a docent Silnicki profesorem nadzwyczajnym prawa kościelnego w Uniwersytecie Poznańskim. W tym samym roku z ekonomii habilitował się Zdzisław Stahl¹¹⁴.

Rok 1930 przyniósł istotne zmiany w strukturze Wydziału Prawa UJK i w związku z tym – w składzie ciała wykładowego. Jak wspomniano, od tego roku zaczęto używać nazwy „Wydział Prawa” (w miejsce nazwy: „Wydział Pra-

¹⁰⁶ DALO, f. 26, op. 5, spr. 353 –teczka osobowa Leona Halbana; K. Koranyi, *Leon Halban*, „Państwo i Prawo” 1960, z. 10 (176), s. 626–627.

¹⁰⁷ DALO, f. 26, op. 5, spr. 718 –teczka osobowa Gustawa Załęckiego; DALO, f. 26, op. 5, spr. 720 –teczka osobowa Jana Zalewskiego, k. 1–2, 4, 10–34 [materiały mylnie włożone do teczki Zalewskiego].

¹⁰⁸ DALO, f. 26, op. 5, spr. 1473 –teczka osobowa Jana Piekalkiewicza; J. J. Terej, *Piekalkiewicz Jan (1892–1943)*, PSB, t. XXVI, s. 56–58.

¹⁰⁹ DALO, f. 26, op. 5, spr. 1577; ALNUIF, f. 119, op. 1, spr. 151; S. Wójcik, *Kazimierz Przybyłowski (1900–1987)*, „Studia Cywilistyczne” 1988, t. XXXIV; A. Redzik, *Kazimierz Przybyłowski (1900–1987)*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2007, z. 4, s. 917–990.

¹¹⁰ DALO, f. 26, op. 5, spr. 1727 –teczka osobowa Tadeusza Silnickiego; Archiwum Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, sygn. 208/66; J. Sawicki, *Tadeusz Silnicki (1889–1968)*, CPH 1969, t. XXI, z. 2, s. 293–295; H. Korczyk, *Silnicki Tadeusz (1889–1968)*, PSB, s. 498–499.

¹¹¹ DALO, f. 26, op. 5, spr. 357.

¹¹² DALO, f. 26, op. 5, spr. 1547 –teczka osobowa Stanisława Postępskiego.

¹¹³ DALO, f. 26, op. 5, spr. 112 –teczka osobowa Tadeusza Bigo; Archiwum Uniwersytetu Wrocławskiego, sygn. K 120/Bigo; A. Redzik, *Kurs Prawa Lotniczego przy Wydziale Prawa Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie (1936–1939)*, „Rocznik Lwowski” 2006, s. 43–57.

¹¹⁴ W 1933 habilitował się on również ze skarbowości. Zob. DALO, f. 26, op. 5, spr. 2157 –teczka osobowa Zdzisława Stahla; A. Tyszkiewicz, *Leonard i Zdzisław Stahlowie w polityce i życiu społecznym Lwowa*. W: Lwów: miasto – społeczeństwo – kultura, t. V: *Ludzie Lwowa*, red. K. Karolczak, Kraków 2005, s. 232–244; R. Habielski, *Stahl Zdzisław (1901–1987)*, PSB, t. XLI, s. 474.

wa i Umiejętności Politycznych”), a poza tym od początku 1930/1931 r. działały przy fakultecie trzy rodzaje studiów specjalistycznych, na których podjęło wykłady wielu uczonych i praktyków¹¹⁵.

W połowie 1930 r. z zakresu historii prawa zachodnio-europejskiego habilitował się Karol Koranyi¹¹⁶. W maju tegoż roku Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, po wielokrotnych zabiegach Wydziału Prawa UJK, powołało na zastępcę profesora katedry polskiego prawa politycznego dr. Zdzisława Próchnickiego¹¹⁷. Koniec roku 1930 (23 XII) przyniósł śmierć wybitnego znawcy prawa handlowego – prof. Aleksandra Dolińskiego¹¹⁸. Katedrę po nim objął na trzy lata, jako zastępca, prof. Maurycy Allerhand.

W lutym 1931 r. z prawa karnego materialnego habilitował się Ludwik Dworzak, ale habilitacja została zatwierdzona w sierpniu tr.¹¹⁹ Rok później z prawa handlowego i wekslowego habilitował się Mieczysław Honzatko¹²⁰.

Kolejne istotne zmiany w gronie profesury i docentury nastąpiły w 1933 r. 11 stycznia tr. zmarł wybitny uczyony i ikona wydziału prof. Oswald Balzer¹²¹. W tym samym roku z zakresu prawa narodów habilitował się Antoni Deryng¹²²,

¹¹⁵ W roku 1930/1931 spoza Wydziału Prawa UJK byli to: Józef Brzeski, Jan Czekański, Hipolit Gliwic, Edwin Hauswald, Czesław Nanke, Aleksander Raczyński, Kasper Weigel, Antoni Wereszczyński, Stanisław Zakrzewski, August Zierhoffer i Zygmunt Smogorzewski. Z uwagi na liczebność wykładowców na studiach specjalistycznych oraz rozmiary niniejszego opracowania pominięto wymienianie ich w kolejnych latach. Zob. Składy UJK za lata 1930/31–1938/39.

¹¹⁶ Od 1925 r. był asystentem przy Katedrze prawa zachodnio-europejskiego, najpierw prof. A. Halbana, a potem prof. P. Dąbkowskiego. Zob. DALO, f. 26, op. 6, spr. 918 –teczka osobowa Karola Wilhelma Koranyiego; *Karol Koranyi (1897–1964). Studia w stulecie urodzin*, red. S. Salmonowicz, Toruń 1998; B. Leśnodorski, *Koranyi Karol (1897–1964)*, PSB, t. 14, s. 31–32; A. Redzik, *O naukach historyczno-prawnych w Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie [w:] Nauki historycznoprawne w polskich uniwersytetach w II Rzeczypospolitej*, red. M. Pyter, Lublin 2008, s. 131–185.

¹¹⁷ DALO, f. 26, op. 5, spr. 1565 –teczka osobowa Zdzisława Próchnickiego; *Politechnika Lwowska 1844–1945*, Wrocław 1993, s. 123, 521; PSB, t. XXVIII, s. 551–552.

¹¹⁸ A. Redzik, *Aleksander Doliński (1866–1930). Profesor Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2007, t. LIX, z. 2, s. 291–327.

¹¹⁹ DALO, f. 26, op. 5, spr. 553 –teczka osobowa Ludwika Dworzaka; Archiwum Akt Nowych w Warszawie, zespół: Min. WRiOP, sygn. 2321 –teczka osobowa Ludwika Dworzaka; Szerzej: A. Redzik, *Ludwik Dworzak. Najbliższy uczeń Juliusza Makarewicz. W: Problemy stosowania prawa sądowego. Księga Pamiątkowa dedykowana prof. Edwardowi Skrętowiczowi*, pod red. I. Nowikowskiego, Lublin: Wydawnictwo UMCS 2007, s. 605–615.

¹²⁰ DALO, f. 26, op. 5, spr. 463; A. Redzik, *Mieczysław Honzatko – profesor, kodyfikator, adwokat*, „Palestra” 2005, nr 11–12, s. 143–152.

¹²¹ J. Adamus, *Ś.p. Oswald Balzer*, PPIA 1933, s. 1–7.

¹²² Uchwałę habilitującą Rady Wydziału Prawa UJK z 27 kwietnia 1933 r. zatwierdziło Min.WRiOP pismem z 1 października 1933 r. DALO, f. 26, op. 5, spr. 563, k. 57–58.

z prawa rzymskiego – Waław Osuchowski¹²³, a z prawa karnego procesowego – Zdzisław Papierkowski¹²⁴.

W 1934 r. zatwierdzona została przez Min. WRiOP uchwała habilitacyjna Rady Wydziału Prawa UJK z 1933 r. udzielająca prawa wykładania z prawa handlowego i wekslowego Romanowi Piotrowskiemu¹²⁵, a także uchwała Rady Wydziału Prawa UJK z kwietnia 1933 r. habilitująca Aleksandra Raczyńskiego z prawa gospodarczego (wówczas inaczej nieco rozumianego niż dziś)¹²⁶. W 1934 r. z prawa kościelnego habilitował się ks. Piotr Kałwa, potem profesor KUL¹²⁷, zaś z prawa administracyjnego Marian Zimmermann¹²⁸. W tym samym roku, we wrześniu 1934 r., Prezydent RP mianował Tadeusza Bigo profesorem tytularnym¹²⁹.

Mocą uchwały Rady Wydziału Prawa UJK z maja 1935 r., habilitował się z prawa administracyjnego Wilhelm Edmund Rappé¹³⁰. Na mocy uchwał rady wydziału z lipca tr. uzyskali habilitację: Wit Klonowiecki – z prawa administracyjnego¹³¹ i Zenon Wachlowski – z prawa politycznego i prawa narodów¹³². Od 1 września 1935 r. profesorem nadzwyczajnym i kierownikiem Katedry Prawa Handlowego i Wekslowego UJK mianowany został dotychczasowy docent Mieczysław Honzatko¹³³.

W dniu 3 lipca 1935 r. zmarł profesor honorowy historii prawa polskiego UJK, a zarazem emerytowany profesor UJ Michał Bobrzyński, a 17 listopada 1935 r. odszedł z tego świata profesor honorowy prawa politycznego, znakomity znawca przedmiotu, Stanisław Starzyński¹³⁴. Pół roku później, 1 maja 1936 r.,

¹²³ DALO, f. 26, op. 5, spr. 1425 –teczka osobowa Waława Osuchowskiego.

¹²⁴ DALO, f. 26, op. 5, spr. 1460 –teczka osobowa Zdzisława Papierkowskiego; R. Hałas, *Zbigniew Papierkowski 1903–1980*, [w:] *Profesorowie prawa katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, red. A. Dębiński, W. Staszewski, M. Wójcik, Lublin 2006, s. 201–209.

¹²⁵ DALO, f. 26, op. 5, spr. 1503 –teczka osobowa Romana Piotrowskiego; S. Buczkowski, *Roman Piotrowski*, „Państwo i Prawo” 1963, z. 8–9, s. 358.

¹²⁶ Aleksander Raczyński był pierwszym w Polsce docentem prawa gospodarczego. DALO, f. 26, op. 5, spr. 1604 – Teczka osobowa Aleksandra Raczyńskiego; W. Roszkowski, *Raczyński Aleksander (1872–1941)*, PSB, t. XXIX, s. 624–625.

¹²⁷ DALO, f. 26, op. 5, spr. 778 – Teczka osobowa Piotra Kałwy; P. Hemperek, *Biskup Piotr Kałwa (1893–1974)*, „Prawo Kanoniczne” 1974, z. 1, s. 209–214.

¹²⁸ DALO, f. 26, op. 5, spr. 2033 –teczka osobowa Mariana Zimmermanna.

¹²⁹ DALO, f. 26, op. 5, spr. 112 –teczka osobowa Tadeusza Bigo.

¹³⁰ DALO, f. 26, op. 5, spr. 1599 –teczka osobowa Wilhelma Rappé.

¹³¹ DALO, f. 26, op. 5, spr. 854 –teczka osobowa Wita Klonowieckiego; J. Grzywacz, *Ś.P. Prof. Dr Wit Klonowiecki*, „Zeszyty Naukowe KUL”, 15 (1972), z. 2 (58), s. 95–97.

¹³² DALO, f. 26, op. 5, spr. 216 –teczka osobowa Zenona Wachlowskiego; A. Redzik, *Nauczanie i nauka prawa politycznego w Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie*, „Przegląd Sejmowy” 2007, z. 5 (82), s. 133–137.

¹³³ A. Redzik, *Mieczysław Honzatko – profesor, kodyfikator, adwokat*, „Palestra” 2005, nr 11–12, s. 147.

¹³⁴ Zob. DALO, f. 26, op. 6, spr. 1326 – Sprawozdanie dziekańskie za rok 1935/36, k. 4; *Przemówienie Dziekana Wydziału Prawa Prof. Dra Ludwika Ehrlicha na pogrzebie ś.p. Sta-*

profesorem zwyczajnym prawa cywilnego mianowany został Kazimierz Przybyłowski¹³⁵. W tym samym roku z katedry ustąpił prof. Władysław Abraham, który pozostawił sobie prowadzenie seminarium kanonistycznego. Wkrótce mianowano go profesorem honorowym. Z kolei profesorem nadzwyczajnym prawa kościelnego (kanonicznego) został Leon Halban¹³⁶.

W 1936 r. habilitowało się kolejnych dwóch docentów. Na początku 1936 r. z zakresu historii praw państw południowosłowiańskich – Władysław Namysłowski¹³⁷, a w połowie roku z zakresu ekonomii społecznej – Wincenty Styś¹³⁸.

W 1937 r. zatwierdzona została przez Min. WRiOP uchwała Rady Wydziału Prawa UJK z grudnia 1936 r. habilitująca z zakresu historii prawa polskiego Wojciecha Hejnosza¹³⁹. Kilka miesięcy później z zakresu prawa narodów habilitował się Stanisław Hubert¹⁴⁰.

W połowie 1937 r. docentem procesu cywilnego został Marian Waligórski¹⁴¹. Była to pierwsza habilitacja z tego przedmiotu w Polsce międzywojennej. Następna przeprowadzona została w latach 1938–1939 także na Wydziale Prawa UJK. Docentem prawa procesowego cywilnego został wówczas Władysław Mikuszewski¹⁴².

W 1937 r. z Katedry Prawa Rzymskiego ustąpił profesor Leon Piniński, zaś z dniem 1 października 1937 r. profesorem nadzwyczajnym prawa rzymskiego

---

niśława Starzyńskiego, PPIA, 1935, R. LX, s. 316–317; A. Redzik, *Nauczanie i nauka prawa politycznego w Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie*, s. 111–142

¹³⁵ A. Redzik, *Kazimierz Przybyłowski (1900–1987)*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2007, z. 4, s. 917–990.

¹³⁶ J. Willaume, *Działalność naukowa Leona Halbana*, „Biuletyn Lubelskiego Towarzystwa Naukowego” 1961, nr 1, s. 7–15.

¹³⁷ DALO, f. 26, op. 5, spr. 1329 –teczka osobowa Władysława Namysłowskiego; W. Szyszkowski, Z. Zdrójkowski, *Namysłowski Władysław (1889–1957)*, PSB, t. 22, s. 510–511; K. Libera, *Namysłowski Władysław (1889–1957)*, „Państwo i Prawo” 1957, nr 4–5, s. 907–908.

¹³⁸ DALO, f. 26, op. 5, spr. 1839 –teczka osobowa Wincentego Stysia; Archiwum Uniwersytetu Wrocławskiego, sygn. RK 120 –teczki osobowe/Styś Wincenty; J. Chodorowski, *Lwowskie zderzenie cywilizacji. Ze wspomnień o Profesorze Wincentym Stysiu*, „Nowy Przegląd Wszepolski” 2005, nr 11–12, s. 11–15.

¹³⁹ DALO, f. 26, op. 5, spr. 387 –teczka osobowa doc. Wojciecha Hejnosza; ALNUIF, f. R – 119, op. 1, spr. 467 – Teczka osobowa laboranta Wojciecha Hejnosza; ALNUIF, f. R – 119, op. 1, spr. 622 –teczka dotycząca przyjęcia do pracy Wojciecha Hejnosza; Archiwum Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, sygn. 68426; M. Kallas, *Wojciech Hejnosz (1895–1976)*, „Czasopismo Prawno-Historyczne”, t. XXIX (1977), z. 1, s. 163–165.

¹⁴⁰ DALO, f. 26, op. 5, spr. 517; AUWr sygn. RK – 120/ Hubert.

¹⁴¹ DALO, f. 26, op. 5, spr. 202 –teczka osobowa Mariana Waligórskiego; Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, sygn. S. III 246 –teczka personalna Mariana Waligórskiego.

¹⁴² DALO, f. 26, op. 5, spr. 1254 –teczka osobowa Władysława Mikuszewskiego.

mianowany został Waclaw Osuchowski¹⁴³. Rok później, 4 kwietnia 1938 r., prof. Piniński zmarł¹⁴⁴.

W 1937 r. rozpoczęło się postępowanie habilitacyjne Kazimierza Grzybowskiego, który na mocy uchwały Rady Wydziału Prawa UJK z grudnia 1937 r. uzyskał prawo wykładania z prawa narodów, ale uchwała zatwierdzona została przez Min. WRiOP w styczniu 1938 r.¹⁴⁵ Niemal w tym samym czasie Prezydent RP mianował profesorem tytularnym docenta Ludwika Dworzaka, przychyliając się do wysłanego dwa lata wcześniej wniosku Rady Wydziału Prawa UJK¹⁴⁶.

W czerwcu 1939 r., w związku z chorobą prof. Zbigniewa Pazdro, Rada Wydziału Prawa UJK uchwaliła wystąpić z wnioskiem o mianowanie profesorem nadzwyczajnym nauki administracji i polskiego prawa administracyjnego prof. tyt. Tadeusza Bigo. Nominację podpisał Prezydent RP w sierpniu 1939 r. Katedrę prof. Bigo objął w październiku 1939 r. i kierował nią do stycznia 1940 r., kiedy to większość polskich uczonych wydziału została zwolniona, a katedry zlikwidowane.

Oprócz kadry *stricte* naukowej w myśl ustawy o szkołach akademickich z 1920 r. oraz aktów prawnych wydanych na jej podstawie, przy katedrach mogli być zatrudniani asystenci, nazywani pomocniczymi siłami naukowymi.

Pierwsi asystenci na Wydziale Prawa UJK pojawili się w roku 1920/1921. Jednym z pierwszych był Tadeusz Silnicki – asystent przy Katedrze prawa kościelnego prof. Władysława Abrahama. Niemal w tym samym czasie asystentem przy Katedrze Procesu Cywilnego prof. Kamila Stefki został dr Antoni Nowak-Przygodzki¹⁴⁷. Od 1922 r. asystentami przy Katedrze Prawa Administracyjnego zostali dr Tadeusz Bigo i dr Wilhelm Rappé, a asystentem przy Katedrze Prawa Karnego dr Ludwik Dworzak. Rok później asystenturę przy Katedrze Prawa Cywilnego objął dr Kazimierz Przybyłowski, a przy Katedrze Prawa Handlowego i Wekslowego dr Roman Piotrowski. W następnych latach liczba asystentów i zastępców asystentów stale rosła i to wszystkich rodzajów, tj.: etatowych, kontraktowych i wolontariuszy.

W chwili wybuchu II wojny światowej z Wydziałem Prawa UJK związanych było kilkudziesięciu uczonych, w tym 8 profesorów zwyczajnych, 3 profesorów nadzwyczajnych, 1 profesor honorowy, 3 profesorów emerytowanych, 1 docent

---

¹⁴³ DALO, f. 26, op. 5, spr. 1425.

¹⁴⁴ K. Przybyłowski, *Prof. hr. Leon Piniński (Przemówienie prof..., dziekana Wydziału Prawa UJK wygłoszone 6 kwietnia 1938 na pogrzebie prof. hon. Dr Leona Pinińskiego)*, PPIA 1938, R. LXIII, s. 153–154.

¹⁴⁵ DALO, f. 26, op. 5, spr. 418 – teczka osobowa Kazimierza Grzybowskiego.

¹⁴⁶ A. Redzik, *Ludwik Dworzak. Najbliższy uczeń Juliusza Makarewicza*. W: *Problemy stosowania prawa sądowego. Księga Pamiątkowa dedykowana prof. Edwardowi Skrętowiczowi*, pod red. I. Nowikowskiego, Lublin, Wydawnictwo UMCS 2007, s. 605–615.

¹⁴⁷ W czasie urlopu dr. Nowaka-Przygodzkiego, na tym samym stanowisku przy Katedrze Procesu Cywilnego w okresie od 1 lutego do czerwca 1923 r. zatrudniony był dr Franciszek Żukowski, asesor w Prokuraturii Generalnej RP oddział we Lwowie.

z tytułem profesora zwyczajnego, 1 docent z tytułem prof. nadzwyczajnego, 2 docentów z tytułem profesora tytularnego, 1 zastępca profesora, 2 profesorów zwyczajnych kontraktowych (będących jednocześnie członkami innych wydziałów UJK), 19 docentów i 49 asystentów¹⁴⁸. Ponadto na Wydziale Prawa UJK prowadziło zajęcia 41 innych wykładowców, często wybitnych praktyków, polityków i działaczy społecznych, a w tej liczbie: 5 profesorów zwyczajnych (pomijając dwóch wykładowców na studium ogólnym), 4 nadzwyczajnych i 1 tytularny, 3 docentów, 11 doktorów i 15 innych. Łączna liczba pracowników naukowych związanych z Wydziałem Prawa UJK w 1939 r. to 131 osób. Studiowało natomiast 2324 studentów¹⁴⁹.

Wydział Prawa Uniwersytetu Lwowskiego w czasie II wojny światowej¹⁵⁰

1 września 1939 r., czyli w dniu wybuchu II wojny światowej, obowiązki rektorskie w UJK objął prof. Roman Longchamps de Berier. Wkrótce, jako rektor najważniejszej uczelni w mieście, stanął on na czele Komitetu Obywatelskiego Obrony Lwowa.

Po zwołanym przez sowieckie władze propagandowym wiecu na uniwersytecie dla pracowników naukowych, administracyjnych i studentów, który odbył się 28 września 1939 r., rektor ogłosił zapisy na uniwersytet. Z początkiem października 1939 r. rozpoczęło się nauczanie na pierwszym trymestrze, na wszystkich wydziałach UJK, ale wkrótce zaczęto wprowadzać nowe porządki.

W dniu 18 października 1939 r. Mychajło Marcenko – nie posiadający żadnego stopnia naukowego działacz komunistyczny z Instytutu Historii Akademii Nauk USRR w Kijowie, który od kilku dni przebywał we Lwowie i wykonywał obowiązki komisarza uniwersytetu, wydał zarządzenie nr 1, w którym informował, że dzień wcześniej mianowany został przez Ludowego Komisarza Oświaty USRR rektorem Uniwersytetu Lwowskiego, w związku z czym przystępuje do wykonywania obowiązków rektora. Zatem w dniu 18 października 1939 r. usunięto ze stanowiska ostatniego polskiego rektora UJK, prof. Romana Longchamps de Berier.

Ponad miesiąc później, 1 grudnia 1939 r., Wszechzwiązkowy Komitet do spraw Szkół Wyższych przy Radzie Komisarzy Ludowych ZSRR wydał zarządzenie o zmianie nazwy Uniwersytetu Jana Kazimierza w Lwowski Państwowy Uniwersytet ZSRR¹⁵¹.

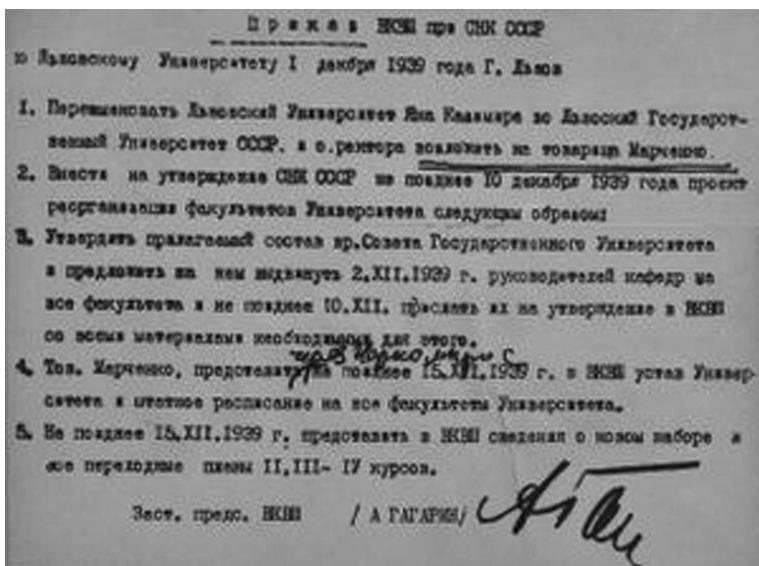
¹⁴⁸ Wśród asystentów było 24 opłacanych (kontraktowych lub etatowych) i 25 wolontariuszy.

¹⁴⁹ Te same informacje w: A. Redzik, *Wydział Prawa Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1939–1946*, s. 97.

¹⁵⁰ Informacje zawarte w niniejszym tytule są streszczeniem mojej książki pt. *Wydział Prawa Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1939–1946*, dlatego zaniechałem warsztatu naukowego.

¹⁵¹ Zarządzenie znajduje się w zbiorach Muzeum LNUIF we Lwowie. Kopia w zbiorach autora. O dokumencie tym nie piszę w książce pt. *Wydział Prawa Uniwersytetu Lwowskiego*

Ryc. 2. Zarządzenie Wszechzwiązkowego Komitetu do spraw Szkół Wyższych przy Radzie Komisarzy Ludowych ZSRR z dnia 1 grudnia 1939 r. o zmianie nazwy Uniwersytetu Jana Kazimierza w Lwowski Państwowy Uniwersytet ZSRR

Nieco ponad miesiąc później, 8 stycznia 1940 r., uniwersytetowi nadano imię Iwana Franki, co w tymże dniu zatwierdziła Rada Najwyższa USRR.

Początkowo rektor Marczenko spełniał oczekiwania władz politycznych jako „wojujący” Ukraińiec i „depolonizator”, ale po roku cofnięto mu rekomendację. We wrześniu 1940 r. Marczenko został odwołany, a jego miejsce zajął również przybyś z wschodu Heorhij Byczenko.

Ocena działalności Byczenki jako rektora skłania do wniosku, że nie miał on fobii wobec Polaków. Za jego kadencji wielu polskich uczonych powróciło na Uniwersytet. W czerwcu 1941 r. Byczenko prawdopodobnie opuścił Lwów, gdyż po wejściu do Lwowa Niemców jako p.o. rektora występował wobec nowych władz prof. Wasyl Simowycz.

Polski dziekan Wydziału Prawa UJK sprawował swoją funkcję nieco dłużej niż rektor. Prof. Kazimierz Przybyłowski ze stanowiska dziekana odwołany został 5 grudnia 1939 r. i mianowany prodziekanem, zaś na dziekana powołano docenta prawa cywilnego procesowego sprzed 1919 r. dr. Włodzimierza Werhanowskiego, który przed wojną był sędzią Sądu Apelacyjnego we Lwowie. Po miesiącu jednak zmieniono go, gdyż był zbyt „zachodni” i – jak wspominał prof. Przybyłowski – dobrze odnosił się do Polaków.

w latach 1939–1946, bo udało mi się do niego dotrzeć już po oddaniu opracowania do druku.

Tabela 7. Rektorzy Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1939–1946

Okres sprawowania funkcji	Imię i nazwisko	Uwagi
1 września 1939–18 października 1939	Prof. dr Roman Longchamps de Berier	
18 października 1939–23 września 1940	Mychajło Marczenko	W dniu 8 stycznia 1940 r. zmiana nazwy uniwersytetu na Państwowy Uniwersytet im. Iwana Franki we Lwowie
23 września 1940–czerwiec 1941 r.	Doc. Heorhij Byczenko	Przywrócił do pracy wielu polskich uczonych; organizował konferencje
czerwiec–lipiec 1941	Prof. Wasyl Simowycz	Próba utworzenia Ukraińskiego Uniwersytetu pod patronatem Niemiec
sierpień 1941–1945	Prof. dr Edmund Bulanda	Był rektorem Tajnego Uniwersytetu Jana Kazimierza działającego w latach 1941–1945
29 lipca 1944–17 października 1944	Prof. Mykola Pasze-Ozerskyj	
od 17 października 1944 do 1948 r.	Iwan Bjeliakewycz	Nie posiadał żadnego stopnia naukowego, ale uzurpował sobie tytuł profesora, co wyszło na jaw po latach

W dniu 3 stycznia 1940 r. rektor Marczenko wydał zarządzenie, którym zwolnił z pracy wszystkich asystentów Wydziału Prawa oraz większość profesorów (docentów w większości zwolnił już w listopadzie 1939 r.). Na stanowisko dziekana Wydziału Prawa powołał z dniem 4 stycznia tr. przybyśsza z Charkowa Petra Nedbajło, który funkcję tę zajmował do czerwca 1941 r. Prodziekanem został prof. Werhanowski, a drugim prodziekanem powojenny profesor Uniwersytetu Warszawskiego Stefan Rozmaryn, który z początkiem 1940 r. mianowany został docentem na Wydziale Prawa Uniwersytetu Lwowskiego.

Tabela 8. Dziekani Wydziału Prawa Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1939–1946

Okres sprawowania funkcji	Imię i nazwisko	Uwagi
1 września 1937–5 grudnia 1939	Prof. dr Kazimierz Przybyłowski	
5 grudnia 1939–4 stycznia 1940	Prof. dr Wolodymyr Werhanowskyj	Prodziekanem był w tym czasie prof. Kazimierz Przybyłowski
4 stycznia 1939–lipiec 1941	Doc. Petro Nedbailo	W czerwcu 1941 r. powołany do Armii Czerwonej
sierpień 1941–1945	Prof. dr Kazimierz Przybyłowski	Był dziekanem Wydziału Prawa w Tajnym Uniwersytecie Jana Kazimierza działającym w latach 1941–1944
1 sierpnia 1944–1 kwietnia 1946	Prof. dr Przemysław Dąbkowski	Funkcję dziekana sprawował do powrotu z wojska Petra Nedbajły Prodziekanem był wówczas prof. Karol Koranyi
od 1 kwietnia 1946 r.	Doc. Petro Niedbailo	

W czasie okupacji niemieckiej Lwowa (1941–1944) polscy uczeni związani przed wojną z UJK zorganizowali tajne nauczanie. W skład Tajnego UJK kierowanego przez rektora Edmunda Bulandę wchodził też Wydział Prawa kierowany przez ostatniego przedwojennego dziekana prof. Kazimierza Przybyłowskiego. W nauczaniu na tajnym Wydziale Prawa UJK brała udział większość przebywającej we Lwowie przedwojennej kadry naukowej wydziału. W ten sposób studia odbyło ponad pięćdziesięciu studentów. Udało się też przeprowadzić trzy przeody doktorskie (dwóch innych nie dokończono).

Po opuszczeniu Lwowa przez Niemców kadra naukowa przedwojennego UJK, która przeżyła kolejne okupacje, przystąpiła do odtwarzania uniwersytetu. Do kwietnia 1946 r. dziekanem Wydziału Prawa był prof. Przemysław Dąbkowski. Na wydziale w 1944/45 r. pracowało wielu Polaków (m.in. K. Przybyłowski, P. Dąbkowski, W. Osuchowski, W. Rappé). W konsekwencji kolejnych antypolskich akcji (np. profesorowie J. Makarewicz i K. Przybyłowski zostali w styczniu 1945 r. zesłani do Krasnodonu), w latach 1944–1946 większość uczonych polskich, w tym także prawników, opuściła Lwów. Pozostali najwierniejsi miastu Lwa. Spośród prawników nie wyjechali: Marceli Chlamtacz (zm. 1947), Przemysław Dąbkowski (zm. 1950), Juliusz Makarewicz (zm. 1955) i Wilhelm Rappé (zm. 1975).

Odnotować trzeba, że w czasie II wojny światowej uczeni związani z przedwojennym Wydziałem Prawa UJK, a także studenci złożyli na ołtarzu Ojczyzny ogromną daninę z krwi. Mordowani byli zarówno przez Sowietów, jak i przez Niemców.

W strasznej zbrodni na Wzgórzach Wuleckich, 4 lipca 1941 r., hitlerowcy zamordowali m.in. prof. Romana Longchamps de Berier z trzema synami i prof. Włodzimierza Sieradzkiego. W Obozie Janowskim we Lwowie zamordowany został prof. Maurycy Allerhand. W Warszawie zginęli doc. Jan Piekalkiewicz i Hipolit Gliwic. Sowietci z kolei zamordowali w Bykowni pod Kijowem prof. Ludwika Dworzaka. W innych miejscach stracili z ich ręki życie: prof. Stanisław Głabiński, doc. Władysław Mikuszewski, doc. Zenon Wachlowski i wielu innych. To tylko przykładowi uczeni związani z Wydziałem Prawa UJK, którzy zostali zamordowani przez przedstawicieli obydwu reżimów.

***

Choć Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie był jednym z najważniejszych ośrodków naukowych II Rzeczypospolitej, a w przypadku Wydziału Prawa UJK najważniejszym, to ze względu na okres Polski Ludowej, w którym nie można było w zasadzie zajmować się naukowo Lwowem i wszystkim co z nim się wiązało, został nieco zapomniany. Nadszedł już czas, by przywrócić go na zasłużone miejsce w polskiej historii nauki.

Załącznik

Groby profesorów Wydziału Prawa UJK na Cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie

Na zakończenie pragnę podzielić się z Państwem wynikami poszukiwań grobów profesorów prawa UJK na Cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie.

Rozpoczywałem od książki Stanisława S. Nicieja pt. *Cmentarz Łyczakowski we Lwowie w latach 1786–1986*¹⁵². Odnalazłem w niej wiele nazwisk profesorów Wydziału Prawa UJK. Gdy przebywałem we Lwowie na stażu naukowym, miałem w weekendy czas, aby spacerować po Cmentarzu Łyczakowskim. Szukałem grobów lwowskich jurystów. Po odnalezieniu kilku (w najbliższych częściach cmentarza) zapytałem kierownictwo cmentarza, gdzie są stare księgi cmentarne. Poinformowano mnie, że oryginalne księgi znajdują się w Archiwum Obwodowym (DALO), w którym od miesiąca prowadziłem już badania źródłowe. Pracownicy archiwum objaśnili mi zasady posługiwania się księgami i przez wiele dni sprawdzałem, który z profesorów i docentów Wydziału Prawa UJK został pochowany na najsłynniejszej lwowskiej nekropolii. Okazało się, że dwóch prawników, którzy zostali wymienieni we wspomnianej książce, nie ma w księgach cmentarnych. Późniejsze badania w prasie codziennej oraz w sprawozdaniach z posiedzeń Rady Wydziału Prawa UJK, która zwoływana była zawsze na nadzwyczajne posiedzenie po śmierci uczonego związanego z wydziałem, uświadomiły mi, że w książce o Cmentarzu Łyczakowskim znajdują się pewne błędy¹⁵³. Na przykład na stronie 357 wymieniono, jako spoczywającego na Cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie, profesora ekonomii w Uniwersytecie Lwowskim Władysława Ochenkowskiego, który w rzeczywistości spoczywa w grobowcu rodzinnym Orzechowiczów na cmentarzu w Kalnikowie koło Mościsk¹⁵⁴. Nieco dalej, na stronie 367, znajduje się informacja o tym, że na Cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie spoczywa profesor prawa politycznego UJK Stanisław Starzyński, który z kolei pochowany został w nieistniejącej dziś kaplicy rodzinnej w podgólkiewskiej Derewni¹⁵⁵.

Poniżej prezentuję kilkanaście grobów profesorów Wydziału Prawa UJK. Większość zachowała napisy, ale nie wszystkie. Informacji o prof. Aleksandrze

---

¹⁵² S.S. Nicieja, *Cmentarz Łyczakowski we Lwowie w latach 1786–1986*, wyd. 2 poprawione, Wrocław, Ossolineum 1989.

¹⁵³ Autor pisze, że korzystał z ksiąg cmentarnych, ale nie wymienia, gdzie do nich dotarł (s. 399 w 2 wydaniu).

¹⁵⁴ S. M. Brzozowski, *Ochenkowski Władysław (1840–1908)*, PSB, t. XXIII, s. 487.

¹⁵⁵ Zob. DALO, f. 26, op. 6, spr. 1326 – Sprawozdanie dziekańskie za rok 1935/36, k. 4; *Przemówienie Dziekana Wydziału Prawa Prof. Dra Ludwika Ehrlicha na pogrzebie ś.p. Stanisława Starzyńskiego*, PPIA, 1935, R. LX, s. 316–317; A. Redzik, *Nauczanie i nauka prawa politycznego w Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie*, „Przegląd Sejmowy” 2007, nr 5 (82), s. 126.

Fot. 1. Grobowiec Maurycego Kabata (1814–1890)
– profesora procedury cywilnej, rektora i dziekana,
adwokata krajowego

Dolińskim brakuje na grobowcu rodziny Sławików (teściów Profesora), gdzie według księgi cmentarnej i informacji prasowych profesor spoczywa.

Przyznam, że nie wszystkie groby lwowskich profesorów prawa, którzy spoczywają na cmentarzu, udało mi się odszukać. Nie odnalazłem m.in. grobowca, w którym złożone zostało ciało prof. Piotra Stebelskiego, choć w księdze cmentarnej znajduje się informacja o grobowcu i jego numer.

Wydaje się, że pożądanym byłoby zlokalizowanie istniejących jeszcze na Cmentarzu Łyczakowskim grobów przedstawicieli lwowskiej nauki, nie tylko jurystycznej, i zabezpieczenie ich. Wiele znajduje się w opłakanym stanie*. Niepodjęcie w najbliższym czasie prac w tym kierunku zapewne będzie skutkowało stopniową likwidacją tych ważnych pomników polskiej nauki, gdyż – co należy zauważyć ze smutkiem – liczba pomników nagrobnych Polaków na Cmentarzu Łyczakowskim zmniejsza się (nie tylko z powodu niezawinionej dewastacji sił przyrody), mimo iż nekropolia ma status muzeum.

*Fotografie w kolorach na załączonym CD.

Fot. 2. Grobowiec Andrzeja Fangora (1814–1884) – profesora prawa cywilnego, rektora i siedmiokrotnego dziekana

Fot. 3. Grób Aleksandra Ogonowskiego [Ohonowskiego] (1848–1891) – profesora prawa cywilnego wykładanego w języku ukraińskim, dziekana

Fot. 4. Grobowiec prof. Augusta Bálasitsa (1844–1918) – profesora procedury cywilnej, rektora i trzykrotnego dziekana

Fot. 5. Grobowiec Władysława Piłata (1857–1908) – profesora Politechniki Lwowskiej i dziekana; wykładowcy ekonomii i socjologii prawa na Wydziale Prawa UL

Fot. 6. Grobowiec Oswalda Balzera (1858–1933) – profesora historii prawa polskiego, rektora i dwukrotnego dziekana

Fot. 7. Grobowiec Władysława Abrahama (1860–1941) – profesora prawa kościelnego, rektora i dwukrotnego dziekana

Fot. 8. Grobowiec Przemysława Dąbkowskiego (1877–1950) – profesora historii prawa, trzykrotnego dziekana

Fot. 9. Grobowiec Leona Pinińskiego (1857–1938) – profesora prawa rzymskiego, rektora

Fot. 10. Grób ziemny, w którym spoczywa Marcei Chlamtacz (1865–1947) – profesor prawa rzymskiego, dziekan

Fot. 11. Grobowiec Ernesta Tilla (1846–1926) – profesora prawa cywilnego, dziekana

Fot. 12. Grobowiec rodziny Sławików, w którym spoczywa Aleksander Doliński (1866–1930) – profesor prawa handlowego, dwukrotny dziekan

Fot. 13. Grobowiec rodziny Longchamps de Berier

Fot. 14. Grobowiec Stanisława Szachowskiego (1836–1906), profesora prawa rzymskiego, dziekana

Fot. 15. Grobowiec rodziny Romualda Makarewicza, w którym spoczywa Juliusz Makarewicz (1872–1955) – profesor prawa karnego, rektor i dwukrotny dziekan. Grobowiec został odnowiony dzięki polskim funduszom w 2008 r.

Fot. 16. Grobowiec rodziny Rappé, w którym prawdopodobnie spoczywa Wilhelm Edmund Rappé (1883–1975) – docent prawa administracyjnego

Fot. 17. Grobowiec rodziny Próchnickich, w którym spoczywa dr Zdzisław Próchnicki (1875–1939) – zastępca profesora polskiego prawa politycznego

Fot. 18. Grobowiec rodziny Hamerskich, w którym spoczywa dr Wiktor Hamerski (1864–1940) – prezes Prokuratury Generalnej RP oddział we Lwowie, wykładowca prawa lasowego

Fot. 19. Grobowiec rodziny Mosingów, w którym spoczywa dr Kazimierz Mosing (1907–1941) – uczeń i asystent prof. Makarewicza

Abstract

The Faculty of Law in Lvov University in the period of Second Polish Republic and Second World War

In the Second Republic of Poland Lvov University was named The University of Jan Kazimierz. At that time it was one of the most developed and strongest academic centers in Poland. It was divided into 5 departments: Faculty of Law, Faculty of Theology, Faculty of Humanism, Faculty of Medicine and Faculty of Science. Each of them was highly regarded. The Faculty of Law with its largest number of students had an excellent academic reputation. Students of law made up almost 50 percent of all the University students. The influence of professors giving lectures were: Władysław Abraham, Maurycy Allerhand, Przemysław Dąbkowski, Ludwik Ehrlich, Stanisław Grabski, Karol Koranyi, Roman Longchamps de Berier, Juliusz Makarewicz, Kazimierz Przybyłowski, Kamil Stefko and Jan Czekanowski. Many of them had enormous influence on creation of the Polish law codifications in the Second Polish Republic. Prof. Makarewicz was the main author of the draft of Penalty Code from 1932 and prof. Till and Longchamps de Berier – the draft of Obligations Code from 1933.

In September 1939 Lvov was occupied by Russians. Soviets in contrast to the Germans, allowed the University to function. The changes were introduced gradually. On October 18th 1939 the polish chancellor of the University prof. Longchamps de Berier was replaced by Mychailo Marczenko, a communist activist from Kiev, who did not have the necessary experience for academic work. On December 5th the polish dean of Law Faculty prof. Przybyłowski was removed. Fundamental modifications in the University took place at the beginning of January 1940. As the result the University become a Russian university and many polish scholars were forced to leave. On 8th of January the University was named Public University of Ivan Franco in Lvov.

In June 1941 war between Germany and Russia started. Lvov was occupied by the German Army and incorporated with the "Galićja" District to General Government. The Germans closed the University. On July 4th 1941 they executed in Lvov more then 20 professors including prof. Longchamps de Berier. Many of the scholars with Jewish backgrounds were murdered in ghetto in Lvov, the Janovska Concentration Camp and different places of extermination. Despite the terror, polish scholars quickly organized in 1941 the Secret University of Jan Kazimierz. The chancellor of this University was prof. Edmund Bulanda, and dean of the Law Faculty – the latest pre-war dean, prof. Przybyłowski.

In July 1944 Lvov was occupied again by Soviets. On 29 of July 1944 the chancellor of the University became Ukrainian professor Mykoła Pasze-Ozerskyj and he appointed the first deans. Four of the appointed deans were Polish and one Ukrainian. Prof. Dąbkowski became the dean of the Law Faculty and he held this function until 1st of April 1946. In October 1944 chancellor Pasze-Ozerskyj was replaced by Iwan Bjeliakewycz, who had no academic qualifications. At the beginning of January 1945 NKWD took action against polish intellectuals. Many of professors were arrested (among others prof. Przybyłowski and Makarewicz). Most of them were freed in September 1945. Between 1944 and 1946 polish people were forced to leave Lvov. Only a few professors of the pre-war Law Faculty stayed in Lvov.

In Lvov many of graves of polish scholars remained. The photographs of them make an attachment to this article.